

ΔΗΜΩΔΗ BYZANTINA ἈΣΜΑΤΑ*

Εἰς παμπληθῇ τῶν διὰ στόματος φερομένων δημοτικῶν ᾠσμάτων τοῦ καθ' ἡμᾶς λαοῦ εὐχερῶς διακρίνομεν ἀρχαίκοις χαρακτηῖρας καὶ δυνάμεθα ἄσφαλῶς ν' ἀναγάγωμεν τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους· καὶ μόνων τῶν ἀκριτικῶν ᾠσμάτων, τῶν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἀναφερομένων εἰς τὸ ἔθνικόν ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτη, ὁ ἀριθμὸς εἶναι μέγιστος. Ἀλλὰ πάντα τᾶςματα ταῦτα εὐνόητον εἶναι ὅτι πολλὰς ὑπέστησαν σὺν τῷ χρόνῳ μεταβολὰς καὶ ἀλλοιώσεις, ὥστε ν' ἀποβαίνει δυσχερεστάτη τοῦ ἀρχικοῦ τύπου αὐτῶν ἡ ἀποκατάστασις. Ὅθεν ἀκραιφνῇ καὶ ἀμετάλλακτα δείγματα τῆς δημώδους ἑλληνικῆς ποιήσεως κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὑπολείπονται μόνον τὰ παραδοθέντα ἡμῖν διὰ γραφῆς ὑπὸ συγχρόνων.

Ἀλλὰ τὰ οὕτω διατηρηθέντα μέχρις ἡμῶν λείψανα τῆς δημώδους ποιήσεως εἶναι ὀλιγοστά καὶ πενιχρότατα. Συνίστανται δὲ α) εἰς ᾠμάτια, σκωπτικά τὰ πλεῖστα, περὶ συγχρόνων γεγονότων, παρεμβεβλημένα εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν γεγονότων τούτων ὑπὸ τῶν χρονογράφων. β) Εἰς τὰς ἐμμέτρους ἐπιβοήσεις ἢ ἐπευφημίας ἢ ὡς δι' ἑλληνικῆς λέξεως τὰς ὀνομάζει ὁ Κικέρων, ἐπισημασίας (acclamations) τῶν ἡμῶν εἰς τακτὰς ἡμέρας ἢ περιστάσεις ἢ εἰς ἑκτακτὰ γεγονότα. γ) Εἰς δημοτικὰ ᾠσματα, μάλιστα ἑρωτικά, συνυφασμένα εἰς μεγαλύτερα τεχνικὰ ποιήματα (οἷον εἰς τὴν διασκευὴν τῆς Ἀνδρου τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτη, εἰς τὴν Διήγησιν τοῦ Ἀχιλλέως, εἰς τὰ Κατὰ Λύβιστρον καὶ Ροδάμνην, εἰς τοὺς Στίχους περὶ τῆς ξενιτειᾶς) καὶ δ) εἰς ᾠσματα καταγεγραμμένα ἐν χειρογράφοις τῶν βυζαντινῶν χρόνων¹.

Πολλὰ τῶν εἰς τὰς δύο πρώτας κατηγορίας ὑπαγομένων γλωσσικῶν μνημείων ὑπέδειξαν ὁ Σπ. Ζαμπέλιος πρῶτος, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Σά-

* Ἐδημοσιεύθη εἰς περ. Λαογραφία 3(1911-12), σ. 622-652.

1. Ἐν χειρογράφοις τῶν βυζαντινῶν χρόνων φέρονται ᾠσματα· Ἐν μὲν ἐν κώδ. 512 τοῦ Cambrai τοῦ IB' αἰ. (περὶ οὗ κατωτέρω), Ἐν ἐν κώδ. τοῦ Προκοπίου τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης τοῦ IE' αἰ., ἐκδοθὲν ὑπὸ Σ. Π. Λάμπρου (ἐν Byz. Zts. 1894, τ. III, σ. 165 = Μικταὶ σελίδες, σ. 395) καὶ ἡ ἐν Addit. mss. τοῦ Βρεταν. μουσείου, ἀρ. 8241 ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀλφάβητος τῆς ἀγάπης γνωστὴ συλλογὴ, ἡ ὑπὸ τοῦ W. Wagner ἐκδοθεῖσα. Πολλῶν πλείονα παλαιὰ ᾠσματα φέρονται ἐν χειρογράφοις τοῦ ΙΣΤ' καὶ τῶν ἐπομένων αἰώνων, περὶ ὧν βλ. Λάμπρον, ἐνθ' ἀν. καὶ Λαογραφ. Α' 149. 564, Β' 149. — Μνεῖα δημοτικῶν ᾠσμάτων γίνεται ὑπὸ βυζαντινῶν συγγραφέων, ὧν ἔνιοι παρέχουσι καὶ περιλήψεις αὐτῶν· περὶ τῶν ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου μνημονευομένων ἐργατικῶν ᾠσμάτων ἰδίαν μελέτην ἐδημοσίευσεν ὁ A. Naegle, Ueber Arbeitslieder bei Johannes Chrysostomos, ἐν Berichte über die Verhandlungen der kgl. sächsischen Gesellschaft d. Wissensch. z. Leipzig 1905, τ. LVII, σ. 101-142).

θας, ὁ Λάμπρος καὶ ὁ Κρουμβάχερ². Ἐσχάτως δ' εἰς τὸ τελευταῖον τεύχος τοῦ Βυζαντινοῦ Δελτίου ὁ γνωστότατος, διὰ τὰς μελέτας του προπάντων περὶ τῆς βυζαντινῆς μετρικῆς, Paul Maas ἐξέδωκε κριτικῶς ὅσα μνημεῖα φρονεῖ ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν³. Εἰς τὴν ἑκδοσιν ταύτην περιλαμβάνονται τὰ ἐξῆς μνημεῖα:

Εὐφημία τοῦ ἐπάρχου Κύρου, ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ.

- I Ἄκτα διὰ Καλοπόδιον, ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ.
- II Αἱ κραυγαὶ τῶν μερῶν ἐν τῇ δημοτικῇ ταραχῇ κατὰ Νοέμβριον τοῦ 561.
- III 1-4 Ἐπιβοήσεις τοῦ Μαυρικίου.
- IV 1-2 Ἐπιβοήσεις τοῦ Φωκά.
- V Τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου.
- VI Τοῦ κόμητος Ἀδελβέρτου.
- VII 1-2 Τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ.
- VIII Εὐφημία τοῦ παγάρχου Ἀρσινόης.
- IX 1-17 Ἰσόστιχα καὶ ἀντίστροφα ᾄσματα ἐκ τῆς Ἐκθέσεως περὶ τῆς βασιλείου τάξεως τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.
- X Χελιδόνισμα.

Ἡ ἑκδοσις τοῦ Maas εἶναι πρότυπον εὐσημαδότητος καὶ αὐστηρᾶς κριτικῆς ἐργασίας καὶ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀσφαλὴς βάσις πρὸς εὐρύτεραν μελέτην τῶν δημοσιευομένων κειμένων. Ἐνεκα δὲ τῆς σπουδαιότητος καὶ τῆς σημασίας αὐτῆς ταύτης δὲν θεωροῦμεν ἀνεπιτήδεον νὰ ἐπιφέρωμεν παρατηρήσεις τινὰς περὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῶν κειμένων καὶ γνώμας περὶ διαφόρου ἀποκαταστάσεως ἐνίων τούτων καθὼς καὶ συμβολὰς τινὰς πρὸς συμπλήρωσιν τῆς συλλογῆς.

Εἰς τὴν συλλογὴν ὀρθῶς ποιῶν δὲν συμπεριέλαβεν ὁ Maas καὶ ἕξ εὐφημίας τῶν δῆμων τοῦ IB' αἰῶνος⁴, διότι, ὡς παρατηρεῖ, εἶναι αὗται λογίας προελεύσεως. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως δὲ ταύτης σαφῶς καταφαίνεται ὅτι ἠθέλησεν ἀποκλείσῃ τὰς ὑπὸ λογίων συντεταγμένας εὐφημίας, περιοριζόμενος εἰς μόνους τὰς ἀκραιφνῶς δημώδεις. Ἀλλ' ἐπίσης δὲν ἔχουσι δημοτικὸν χαρακτήρα πᾶσαι αἱ εἰς τακτὰς ἡμέρας ἢ περιστάσεις ἐπαναλαμβανόμεναι εὐφημίαι, ὅποιαί εἶναι αἱ εἰς τὸν παγάρχην τῆς Ἀρσινόης (VIII) καὶ αἱ ληφθεῖσαι ἐκ τῆς Ἐκθέσεως τῆς βασιλείου τάξεως τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (IX 1-17), μηδὲ τῆς πρώτης ἐξαιρουμένης, ἥτοι τῆς τετραστίχου εἰς πολιτικούς στίχους εὐφημίας ἐπὶ τῷ ἔαρι κατὰ τὸ μακελλαρικὸν ἵπποδρόμιον. Ὅθεν ἢ ἔπρεπε νὰ παραλειφθῶσιν αὗται ἢ νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς τὴν συλλογὴν καὶ αἱ πολυπληθεῖς ἄλλαι παρὰ τῷ Πορφυρογεννήτῳ ὅμοιαι εὐφημίαι. Διότι δὲν διαβλέπομεν τὸν λόγον, οὗ ἕνεκα κατεχωρίσθησαν μὲν ἰσόστιχά τινα καὶ κατ' ἀντιστροφὴν ᾄσματα, παρελείφθησαν δ' ἄλλα πλεῖστα, ἂν καὶ ὁ Κων-

2. Αἱ παραπομπαὶ κατωτέρω ὑπὸ τὰ οἰκεία ᾄσματα.

3. P. Maas, Metrische Akklamationen der Byzantiner, ἐν Byzantinische Zeitschrift 1912, τ. XXI, σ. 28-51.

4. Δημοσιευθεῖσας ὑπὸ Σπ. Π. Λάμπρου ἐν Ν. Ἑλληνομνήμ. 1905 Β', 385-391.

σταντίνος ὁ Πορφυρογέννητος πολλαχοῦ ρητῶς λέγει ὅτι «τὰ τῆς εὐφημίας ἄκτα ἄδονται παρὰ τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ», περί τινων δὲ μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τὰ λέγουσι χορεύοντες (σ. 279) καὶ πάντων σχεδὸν ἀκριβῶς σημειώνει τὸν μουσικὸν ἦχον⁵. Εἶναι λοιπὸν κατάδηλον, ὅτι καὶ αἱ παραλειφθεῖσαι εὐφημῖαι οὐδεμίαν παρουσιάζουσι σπουδαίαν διαφορὰν πρὸς τὰς περιληφθείσας ἐν τῇ συλλογῇ, πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν οὖσαι συντεθεμέναι, καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν καὶ εἰς ὁμοίας περιστάσεις ἀδόμεναι. Ἐνταῦθα μάλιστα τῶν εὐφημιῶν ἔχουσι δημοτικώτερον χαρακτῆρα, καὶ ὥς πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ ὥς πρὸς τὸν ρυθμὸν, ὥς λ.χ. αἱ ἐξ ὑπαμοιβῆς εὐφημῖαι τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ τελουμένης τῆς φακλαρέας⁶.

Τὰ δὲ λοιπὰ τῆς συλλογῆς πρέπει, ὥς νομίζω, νὰ διακριθῶσιν εἰς δύο παντελῶς διαφόρους ἀλλήλων κατηγορίας. Ὀνομάζει πάντα ἐμμέτρους ἐπιβοήσεις ὁ Maas· ἀλλ' ἐμμετροὶ ἐπιβοήσεις, πλὴν τῶν εἰς τακτὰς ἡμέρας ἢ περιστάσεις ὠρισμένων ἐκ τῶν προτέρων εὐφημιῶν, εἶναι μόναι αἱ ὑπὸ τοῦ ταρασσομένου ὄχλου ἄνευ τινὸς παρασκευῆς αὐτοσχεδίως μετὰ ρυθμοῦ καὶ μέλους ἐκφερόμεναι κραυγαί. Τὸ παράδοξον τοῦτο φαινόμενον δὲν ἦτο ἀσύνηθες, εἰς τὸν ἵπποδρομον μάλιστα, ἥδη ἀπὸ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Ὁ Δίων ὁ Κάσσιος (OE' 4), οὗ τὴν μαρτυρίαν εὐστόχως μνημονεύει ὁ Maas, ἀναφέρων ἐξ αὐτοψίας ὁμοίον τι συμβάν ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ τῆς Ρώμης τῷ 196, ἀποδίδει τοῦτο εἰς *θείαν ἐπίπνοϊαν*· «οὐ γὰρ ἂν ἄλλως» λέγει, «τοσαῦται μυριάδες ἀνθρώπων οὐτε ᾤοντο τὰ αὐτὰ ἅμα ἀναβοᾶν, ὥσπερ τις ἀκριβῶς χορὸς δεδιδαγμένος, οὐδ' εἶπον αὐτὰ ἀπταιστώως ὥς καὶ μεμελετημένα». Τοιαῦται ἐπιβοήσεις εἶναι αἱ παρὰ Maas α. I II, III 2-4 καὶ IV ἤτοι ἐν ὄλῳ 8. Τὰ δὲ III 1. VI. VII 1-2 εἶναι ἄσματα δημοτικά («ἄσματιον ἐξ ἰδιώτιδος συγκεῖμενον γλώττης» ὀνομάζει διαρρήδην τὸ VII 1 ἢ Ἀννα ἢ Κομνηνή), τοιαῦτα δὲ πιθανῶς, καίπερ ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ λεχθέντα, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν καὶ τὰ IV 2 καὶ V, τὸ δὲ X ἀποτελεῖται, ὥς θὰ ἴδωμεν, ἐκ πλειόνων ἄσματιων.

5. Παραδείγματα: Ἦχος α' (ὡς τὰ παρὰ Maas ἀρ. 10. 13. 14): Πορφυρογένν. σ. 44,9 45,1. 4.6.12 54,4 323,9 379,15. Ἦχος γ': σ. 37,16 38,8 39,5.16 40,10 57,13 58,5 375,8. Ἦχος δ': σ. 55,14 59,17 60,1 322,6.11.14.17 326,9. Ἀπελατικά Ἦχος α' (ὡς τὸ παρὰ Maas 15): σ. 53,17 374,21. Ἀπελατικά ἤχ. δ': σ. 43,2 55,6. Ἦχος πλάγιος α': σ. 55,1 318,19. Ἦχος πλάγιος δ': σ. 41,14 55,10 57,19 58,19 59,1 60,13 375,2. Ἦχος βαρὺς: σ. 58,11 279,9. Ἀπελατικά Ἦχος πλ. α' (παρὰ Maas ἀρ. 16): σ. 316,11. Ὁμοίως Ἦχος πλ. γ': σ. 42,13. Ὁμοίως πλ. δ' (παρὰ Maas 8.6.11.12): σ. 43,8 59,9 253,17 281,20 314,8. Ὁμοίως Ἦχος βαρὺς: σ. 367,23. Πλὴν τούτων χαρακτηρίζονται καὶ ἄλλα ἄσματα ὡς δρομικά (σ. 41,15.19 50,1 266,1 349,2), χορευτικά (σ. 295,5) καὶ ἄλλα παρατίθενται ἄνευ μουσικῆς ἐπισημειώσεως (πλὴν 2 παρὰ Maas, καὶ τὰ ἐν σ. 198,17 223,2.14).

6. Κ. Πορφυρογένν., σ. 351,4. «Κ. Προτόνου (;) καὶ νικᾷς | Λ. Εἰς δεῖ, εὐδόκιμε. | Κ. Ἄγιε Τρισάγιε, | Νίκη εἰς τὸ Βένετον. | (Λ. Τὰ αὐτά, οἱ Πράσινοι εἰς τὸ Πράσινον). | Κ. Ναὶ [μουσικὸν σημεῖον] Δέσποινα Θροτόκε· | Νίκη εἰς τὸ Βένετον | (οἱ Πράσινοι εἰς τὸ Πράσινον). | Κ. Τοῦ σταυροῦ ἡ δύναμις. | Λ. Νε Τοῦ σταυροῦ ἡ δύναμις | νίκη ἔχει τὸ Βένετον | (οἱ Πράσινοι «ἔχει τὸ Πράσινον»). | Κ. Θεοῦ τὴν νίκην ἔχεις· | τὸ πρόσωπόν σου Οὐράνιε· | (οἱ Πράσινοι «Ὁλύμπιε»). | Κ. Ὅλη δειλὴς σήμερον. | Λ. Ἐς [μουσικὸν σημεῖον] Ὅλη δειλὴς σήμερον, | καλὴ σου δειλὴς γίνεται».

Ἡ παλαιοτάτη τῶν ἐμμέτρων ἐπιβοήσεων εἶναι ἡ περὶ τοῦ ἐπάρχου τῶν πραιτωρίων καὶ τῆς πόλεως Κύρου (περὶ τὸ 430), ἀποτελουμένη ἐκ δύο τροχαϊκῶν τετραποδιῶν καταληκτικῶν⁷

*Κωνσταντῖνος ἔκτισεν,
Κῦρος ἀνανέωσεν*⁸.

Δευτέρα δὲ μετὰ ταύτην πρέπει νὰ ταχθῇ ἡ ἐπιβόησις τῶν δήμων περὶ τοῦ ἡνιόχου Πορφυρίου Καλλιόπα τοῦ Λίβυος, τῶν ἀρχῶν πιθανῶς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος⁹. Δὲν μνημονεύει μὲν ταύτην ὁ Maas, οὐδ' ἄλλος τις τῶν περισυλλεζάντων δημῶδη βυζαντινὰ ἔμμετρα ἀσμάτια, ἀλλ' ἀναντιρρήτως εἶναι μνημεῖον σπουδαιότατον ὑπὸ ἔποψιν γλωσσικὴν καὶ μετρικὴν. Διεσώθη ἐν ἐπιγραφαῖς δύο πλευρῶν τοῦ βάθρου, ἐφ' οὗ ἴστατο χαλκῇ εἰκὼν τοῦ νικηφόρου ἡνιόχου, τοῦ ὁποίου τὰς ἱππικὰς νίκας ἐξυμνοῦσι περὶ τὰ τριάκοντα ἐπιγράμματα τῆς Ἑλληνικῆς ἀνθολογίας¹⁰. Ὁ ἀνδριάς ἦτο ἰδρυμένος ἐν αὐτῷ τῷ Ἱπποδρόμῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ ΙΓ' αἰ., κατὰ τινα δὲ πιθανὴν εἰκασίαν, συληθέντος τοῦ χαλκοῦ κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων, τὸ ἐκ τριῶν λίθων συγκροτούμενον βάθρον αὐτοῦ μετηνέχθη ἴσως ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων εἰς τὸ προαύλιον τῆς ἐκκλησίας τῆς ἀγίας Εἰρήνης, ὅπου εὐρίσκεται μέχρι τῆς σήμερον. Αἱ τέσσαρες πλευраὶ τοῦ βάθρου ἔχουσιν ἀναγλύφους παραστάσεις τοῦ Πορφυρίου καὶ τῶν νεκρῶν αὐτοῦ, αἱ δὲ τρεῖς ἐξ αὐτῶν πλὴν τούτων καὶ ἐπιγραφάς. Ἡ μὲν κατὰ τὴν θέσιν ὅπου εἶναι ἐστημένον ὡς τὸ βάθρον ΒΑ πλευρὰ φέρει ἀνωθεν μὲν ἐπίγραμμα εἰς ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἐν τῇ Ἀνθολ. Πλανοῦδ. 340), μετὰ δὲ τῆς παραστάσεως τοῦ διφρηλατοῦντος Πορφυρίου καὶ ἑτέρας τῶν εὐφημούντων δήμων τοῦ Ἱπποδρόμου ἐπίγραμμα εἰς τὴν δημῶδη. Εἰς τῆς ΝΔ πλευρᾶς τὸ μὲν ἄνω μέρος εἶναι ἐγκεχαραγμένον τὸ ἐν Ἀνθ. Πλανοῦδ. 342 ἐπίγραμμα, μετὰ δὲ δύο παραπλησίων παραστάσεων τοῦ Πορφυρίου ὑπῆρχεν ἐπίσης ἐπίγραμμα εἰς τὴν δημῶδη βεβαίως, τοῦ ὁποίου μόνον δεκάς περίπου γραμμάτων διακρίνεται, διότι τὸ ἐπίγραμμα εἶχεν ἐπίτηδες ἐξαλειφθῇ ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Ἐν τῇ ΒΔ πλευρᾷ τὸ μὲν ἄνω μέρος, ἐν ᾧ ἦτο ἡ εἰς ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἐπιγραφή, εἶναι ἀποκεκρουμένον, μετὰ δὲ τῆς παραστάσεως τοῦ θριαμβεύοντος ἡνιόχου καὶ τῆς ἑτέρας παραστάσεως σταβλησιανῶν ἀγόντων ἵππους ἀναγινώσκεται ἕτερον ἐπίγραμμα εἰς τὴν δημῶδη.

7. Περί τῆς χρήσεως τῶν τεχνικῶν ὄρων τῆς ἀρχαίας προσφωδιακῆς μετρικῆς ἐπὶ τῆς νεωτέρας τονικῆς μετρικῆς βλ. τὰς εὐλόγους παρατηρήσεις τοῦ Σεμιτέλου, Μετρική, σ. 122.

8. Maas, σ. 51 (= Μαλάλ. 361,19. Χρον. Πασχάλ. 588,13. Θεοφάν. 149, 2 Bonn. Πάτρια Κων/πόλεως 252,14 Preger, ὅπου καὶ ἄλλη ἐπιβόησις περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀναφέρεται: *Κῦρος εἰς ἄλλο | νικήσει καὶ προκόψει*). *Ἀνανέωσεν* εἶναι ἡ γραφή τριῶν κωδίκων τοῦ Θεοφάνους (éd. De Boor), οἱ λοιποὶ συγγραφεῖς καὶ οἱ ἄλλοι κώδικες *ἀνανέωσεν*. Παρὰ Preger γραφὴ Παρισ. κώδ. 1788 *ἀνηνέωσε*.

9. Περί τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἔζησεν ὁ Πορφύριος, βλ. G. Kaibel, De monument. a-liquot Graecor. carminibus, σ. 18 κέ.

10. Ἀνθολ. Πλανοῦδ. 335-362.380.381.

Τὰ ἐπιγράμματα τῆς ΒΑ πλευρᾶς ἐξέδωκε τὸ πρῶτον ὁ Henzel (ἐν Bull. archéol. 1847, σ. 122) καὶ εἶτα ὁ Kaibel (Epigrammata graeca a lapid. conlecta, Berlin 1878, ἀρ. 935, σ. 387-389). Πάντα δὲ ὁ Mordtmann (Das Denkmal des Porphyrius ἐν Athen. Mitteil. 1880, τ. V, σ. 295-308).

Τὸ ἐπὶ τῆς ΒΑ πλευρᾶς ἔχει ὡς ἔπεται:

Δῆμος Πρασίνων.

Ἄγεται οὐκ ἄγεται, οὐ μέλει μοι, δὸς ἡμῖν Πορφύριν

Πράσινους Πορφύριν.

Ἐτερπεν εἰς Βένετον, τέρπει καὶ εἰς Πράσινον,

οἶδ' αὐτός, λάβη τὸ δημόσιον¹¹.

Τὸ δ' ἐπὶ τῆς ΒΔ πλευρᾶς:

Ὅλους ὦδε ὅλους ἐκεῖ καὶ διβέρσια δεύτερον

μόνος ἐνίκησε Πορφύρις ὁ εὐδόκιμος.

Σὸ βίνκας, Πορφύρι¹².

Ἐν τῷ πρώτῳ διατυπώνεται αἰτήσις τοῦ δήμου τῶν Πρασίνων πρὸς τὸν βασιλέα νὰ ἐπιτρέψῃ ὅπως ὁ ἡνίοχος τῶν Βενέτων Πορφύριος ἀγωνισθῇ καὶ ὑπὲρ τῶν Πρασίνων. Μᾶς εἶναι ἀδιάφορον, λέγουν, ἂν γίνεταί ἡ ὄχι ὁ ἀγὼν (ἐν ὧσιν δηλ. δὲν ἔχομεν τὸν Πορφύριν, δι' ἡμᾶς οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει ὁ ἱππικός ἀγὼν). Δὸς βασιλεῦ, εἰς ἡμᾶς τοὺς Πράσινους τὸν Πορφύριν, ὥς ἐχαροποιήσῃ τὸν δῆμον τῶν Βενέτων, ἵς χαροποιήσῃ καὶ τὸν τῶν Πρασίνων· αὐτὸς γινώσκει τὸν τρόπον, καὶ ἅς λάβῃ τὸ ἐπαθλὸν τῆς νίκης, τὴν χρυσοῦν ἐσθῆτα τοῦ νικητοῦ ἡνιόχου, τὴν ὑπὸ τοῦ βασιλέως παρεχομένην καὶ καλουμένην διὰ τοῦτο δημόσιον (λατ. aurigarium)¹³.

Τὸ δεύτερον εἶναι εὐφημία τῶν δήμων πρὸς τὸν Πορφύριον, ὅστις, εἰσακουσθεΐσης τῆς αἰτήσεως τῶν Πρασίνων, ἐνίκησε καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ διβερσίου. Ἦτο δ' ἡ ἐναλλαγή τῶν ἡνιόχων καὶ τῶν ἱππων τῶν ἀνταγωνιζομένων μερῶν εἰς τοὺς ἱππικούς ἀγῶνας τῶν βυζαντινῶν, τὸ λεγόμενον διβέρσιον, συνήθης καὶ κανονικῶς ὠρισμένη. Τὰ εἰς ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἐπιγράμματα εἰς τὸν Πορφύριον δὲν ἀφήνουσιν ἀμνημόνευτον καὶ τὴν νίκην ταύτην.

11. Στ 2. Πόρφυριν ΚΜ. — Στ 3. Π... ΙΝΟVC ὁ λίθος. Πρασίνοις διορθώνει ὁ Bucheler, Πρασίνους ΚΜ. — Στ 5. ΕΙΔ' ΑΥΤΟC ΛΑΒΙ ὁ λίθος. Εἶδ' αὐτὸς λάβε Κ. Εἰ δ' αὐτὸς — λάβη Μ.

12. Πόρφυρις — βίνκας Πόρφυρι Μ.

13. «Ὁ βασιλεὺς κελεύει δοθῆναι (εἰς τὸν νικητὴν ἡνιόχον) αὐριγάριον, τὸ λεγόμενον δημόσιον». (Κωνστ. Πορφυρογένν., Ἐκθ. βασ. τάξ., σ. 330, 18· πρβλ. σ. 589, 18). — Εἶναι ἀληθῶς ἀκατανόητον πῶς παρεξήγησεν ἐπὶ τοσοῦτον τὸ ἐπίγραμμα ὁ Kaibel ὥστε νὰ γράψῃ τὰ ἑξῆς: «Minatus esse imperator videtur, nisi quietem agerent, certamina fore ut omnino prohiberentur, respondent illi sive fient sive non fient (sc. τὸ ἱππικόν) cede Porphyrium, et adiunctum ad ipsum Porphyrium conversi si ipse audeat, sume pannum prasinum... Videntur haec a seditiosis clam subscripta esse.»

Καθόλου δὲ τὰ ἐπιγράμματα ταῦτα εἶναι ὥς τις ὑπομνηματισμὸς τῶν ἐπιβοήσεων, καὶ μονονουχὶ παράφρασις αὐτῶν. Τὸ ἐπὶ τῆς ΒΑ πλευρᾶς τῆς στήλης μνημονεύει τὴν νίκην εἰς τὸ διβέρσιον:

*Πολλάκι νικήσας γάρ, εὐὸς πόρεν ὠκέας ἵππους,
λάζετο δ' ἀντιπάλων, καὶ πάλιν ἐστέφετο*

καὶ ὑπαινίσσεται τὴν ἐν τῇ ἐπιβοήσει αἴτησιν τῶν Πρασίνων:

*Ἐνθεν ἔην Πρασίνοις ἔρις ἄσπετος, ἐνθεν αὐτῇ,
ὥς Βενέτους τέρψαις, κοίρανε, καὶ Πρασίνοους.*

Καὶ ἐν ἄλλῳ (341) ἀναφέρεται ἐπίσης ἡ αἴτησις τῶν ἀντιθέτων:

*Δῆμος μὲν γὰρ ἐμὸς γέρας ἦτεεν, οἱ δ' ἑτεροὶ με
δίζοντ' αὐτὶς ἔχειν, νεῖκος ἀπειπάμενοι.*

Ἄλλα δὲ πολλαχῶς ἐκφράζουσι τὴν ὁμόφωνον πάντων τῶν μερῶν ἐπευφημίαν, ἣν ἐμφαίνει ἡ ἐν τῇ ΒΑ πλευρᾷ τῆς στήλης δημώδης ἐπιγραφή.

Ἡ μετρικὴ τῶν δύο δημῶδων ἐπιβοήσεων ἐπελήφθη ὅτι εἶναι προσωδιακὴ, καὶ ὁ Mordtmann προσεπάθησεν ἀποδείξαι ὅτι εἶναι ἐξάμετροι καὶ πεντάμετροι στίχοι, ὧν οἱ πεντάμετροι χαλκοὶ, διὰ τὸν σκωπτικὸν δῆθεν χαρακτῆρα αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ μετρικὴ εἶναι προδήλως ιωνικὴ· ἡ πρώτη ἀποτελεῖται ἐκ τροχαϊκῶν στίχων, ἡ δὲ δευτέρα ἐκ δύο δεκατετρασυσyllάβων προπαροξυτόνων στίχων, ἐν οἷς κατισχύει ὁ τροχαϊκὸς ρυθμὸς. Πρὸς τὸ μέτρον καὶ τὴν φράσιν τοῦ πρώτου, πρβλ. τὴν ἐπιγραφὴν βυζαντινοῦ δακτυλίου, τῆς ὁποίας δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη ἡ χρονολογία: *Λέγουσιν ἃ θέλουσιν· λεγέτωσαν, οὐ μέλι μοι. Σὺ φίλι μαι, συμφέρι σοι*¹⁴.

Ἐκ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ καταλαβόντος τὰ πλήθη διὰ τὰς περιφανεῖς νίκας τοῦ Πορφυρίου, ὃν συνάγομεν καὶ ἐκ τῶν πολλῶν εἰς τιμὴν αὐτοῦ ἐπιγραμμάτων καὶ ἐκ τῆς καθιερώσεως ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ τοῦ χαλκοῦ ἀνδριάντος, ἐξηγεῖται διατὶ ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ διαιωνισθῶσι χαρασσόμεναι εἰς τὸ βῆθρον καὶ αἱ ἐπιβοήσεις τῶν δήμων, ὧν ἡ μὲν ἐμαρτύρει ὅποσον ἐτίμων καὶ οἱ ἀντίθετοι τὴν ἀξίαν τοῦ φακτιοναρίου, ἡ δ' ἑτέρα ἐβεβαίωνε τὴν ὁμόθυμον ὑπὸ πάντων ἀναγνώρισιν τῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ.

Ἡ παρὰ Maas δημοσιευομένη πρώτη (I) ἐπιβόησις, τὰ Ἄκτα διὰ Καλοπόδιον, ἐπαρουσίαζε σπουδαίας δυσχερείας εἰς τὴν ἀποκατάστασιν καὶ εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ κειμένου· δι' εὐστοχωτάτων δὲ παρατηρήσεων ὁ Maas οὐ μικρὸν συνεβάλετο εἰς τὴν διόρθωσιν καὶ τὴν διαφώτισιν πολλῶν χωρίων¹⁵,

14. Le Blant, 750 inscriptions de pierres gravées ἐν Mémoires de l' Acad. des Inscriptions, 1898, τ. 36,1, σ. 55 (τὸ μέτρον δύο τετραποδία τροχαϊκαὶ καὶ τετραποδία ἱαμβικῇ).

15. Καὶ ὁ Ζαμπέλιος (Ἄσμ. δημ., σ. 282-285, προσέθηκεν εἰς τὸ κείμενον ἐρμηνευτικὰς τινὰς σημειώσεις, ὅχι πάσας ὀρθὰς.

πρὸ πάντων δὲ κατέδειξεν ἐναργῶς ὅτι τὰ παράπονα τῶν Πρασίνων διὰ τὸν Καλοπόδιον δὲν ἔχουσι σχέσιν, ὥς κοινῶς ἐπιστεύετο, πρὸς τὴν στάσιν τοῦ Νίκα, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον ἀναφέρονται εἰς ἄλλην τινὰ τῶν πολλῶν ταραχῶν τῶν γενομένων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἀλλὰ κυρίως, ὑπολαμβάνων ὅτι αἱ ἐπιβοήσεις αὗται ἦσαν ἑμμετροί, ἠθέλησε νὰ καθορίσῃ τὸ μέτρον αὐτῶν¹⁶.

Τὸ παραδοθὲν ἡμῖν κείμενον φέρεται μόνον παρὰ τῷ Θεοφάνει (σ. 279-282 Bonn). Μικρὸν ἀπόσπασμα αὐτοῦ ἐν τῷ Χρονικῷ Πασχαλίῳ (σ. 620 Bonn) εἶναι, ὥς ἀπέδειξεν ὁ Maas, παρέμβλημα ἐκ τοῦ Θεοφάνους. Ὁ Maas διαιρεῖ τὰ Ἄκτα εἰς 81 στίχους, εἰς οὓς ὡς πρῶτος στίχος συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ ἄμετρος προσφώνησις τοῦ αὐτοκράτορος. Καίτοι ἔνεκα τῆς ἐν πολλοῖς προδήλου φθορᾶς τοῦ κειμένου, ἡ κατὰ στίχους διάταξις αὐτοῦ δὲν δύναται ἐν πᾶσι νὰ θεωρηθῇ ἀσφαλής, οὐδὲν ἤττον παραθέτομεν ὧδε τὸ κείμενον διατηροῦντες τὴν ὑπὸ τοῦ Maas ἀρίθμησιν τῶν στίχων, προσθέτοντες δὲ καὶ ἡμετέρας παρατηρήσεις περὶ τοῦ μέτρου καὶ περὶ τῆς ἐρμηνείας χωρίων τινῶν.

Ἄκτα διὰ Καλοπόδιον τὸν κουβικουλάριον καὶ σπαθάριον.

ΟΙ ΠΡΑΣΙΝΟΙ

Ἐτη πολλά, Ἰουστινιανὲ Αὐγούστε τοῦ Νίκα.
Ἀδικοῦμαι, μόνε ἀγαθὸς οἶδεν ὁ θεός,
οὐ βαστάζω, ὄνομάσαι, εὐτυχίῃ
Φοβοῦμαι, κινδυνεύω.

5 μὴ πλέον
5β καὶ μέλλω

ΜΑΝΔΑΤΩΡ

Τίς ἐστίν, οὐκ οἶδα<μεν>.

<ΠΡΑΣ.> Ὁ πλεονεκτῶν με, τρισαύγουστε,
εἰς τὰ Τζαγγαρεῖα εὐρίσκεται.

ΜΑΝΔ. Οὐδεὶς ὑμᾶς ἀδικεῖ.

16. Πρῶτος ὁ Σάθας (Κρητικὸν θέατρον, 1878 Α', σ. τνθ') ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι τὰ Ἄκτα εἶναι ἑμμετρα, ἀλλ' ἀνέβαλε νὰ πραγματευθῇ περὶ τοῦ μέτρου αὐτῶν ἐν Ἱστορίᾳ τοῦ δημοτικοῦ θεάτρου, τὴν ὁποίαν δὲν ἐξέδωκεν. Νομίζει δ' οὗτος ὅτι τὰ Ἄκτα δὲν ἦσαν αὐτοσχέδια, ἀλλὰ κείμενα θεατρικῶν παραστάσεων, τὰ ὁποῖα συντιθέμενα καὶ τονιζόμενα ὑπὸ εἰδικῶν ποιητῶν καὶ μουσικῶν, ὑπεβάλλοντο ἐγγράφως εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν ἔγκρισιν ὑπὸ τῶν δημάρχων ἢ τῶν λιβελλαρίων «προκειμένης ὁμῶς συνωμοσίας, ἀντὶ τῶν ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ἐγκεκριμένων ἄκτων (libretti), παρίσταντο ἕτερα σκοποῦντα τὴν διακωμώδησιν τοῦ ἀπαρέσκοντος εἰς τοὺς δῆμους βασιλικοῦ ἀξιοματικοῦ». Ἀλλὰ πῶς οἰκονομεῖτο τότε τὸ πρόσωπον τοῦ *μανδάτωρος*;

Στ.4 Εὐλόγως παρατηρεῖ ὁ Μ. ὅτι ἐγινεν ἴσως μετάθεσις τῶν στ. 4-8, ὧν ἡ θέσις εἶναι μᾶλλον μετὰ τὸν 14.

6. Οἶδα (Θεοφ.) Συμπλήρωσις Μ. — 7. Τὸ ὄνομα τῶν λεγόντων ἐκ συμπληρώσεως τοῦ

- 10 ΠΡΑΣ. Εἷς καὶ μόνος ἀδικεῖ με·
 10β Θεοτόκε, μὴ ἀνακεφαλίσῃ!
 ΜΑΝΔ. Τίς ἐστὶν ἐκεῖνος, οὐκ οἶδαμεν.
 ΠΡΑΣ. Σὺ καὶ μόνος οἶδας, τρισαύγουστε,
 τίς πλεονεκτεῖ με σήμερον.
 ΜΑΝΔ. Εἴ τις ἐὰν ἔστιν, οὐκ οἶδαμεν.
 15 ΠΡΑΣ. Καλοπόδιος ὁ σπαθάρης
 15β ἀδικεῖ με, δέσποτα πάντων.
 ΜΑΝΔ. Οὐκ ἔχει πρᾶγμα Καλοπόδιος.
 ΠΡΑΣ. Εἴ τις ποτε ἐστίν, τὸν μόρον ποιήσῃ τοῦ Ἰούδα·
 ὁ θεὸς ἀνταποδώσῃ αὐτῷ
 18β ἀδικοῦντί με διὰ τάχους.
 ΜΑΝΔ. Ὑμεῖς οὐκ ἀνέρχεσθαι εἰς τὸ θεωρῆσαι,
 20 εἰμὴ εἰς τὸ ὑβρίζειν τοὺς ἄρχοντας.
 ΠΡΑΣ. Εἴ τις δῆποτε ἀδικεῖ με,
 21β τὸν μόρον ποιήσῃ τοῦ Ἰούδα.
 ΜΑΝΔ. Ἦσυχάσατε Ἰουδαῖοι,
 Μανιχεῖς καὶ Σαμαρεῖται·
 ΠΡΑΣ. Ἰουδαίους καὶ Σαμαρεῖτας ἀποκαλεῖς· Ἡ θεοτόκος μετὰ ὧν.
 ΜΑΝΔ. Ἔως πότε ἑαυτοὺς καταρτίζετε;
 25 ΠΡΑΣ. Εἴ τις οὐ λέγει ὅτι ὀρθῶς πιστεύει ὁ δεσπότης,
 ἀνάθεμα αὐτῷ ὡς τῷ Ἰούδα.
 ΜΑΝΔ. Ἐγὼ ὑμῖν λέγω· εἰς ἓνα βαπτίζεσθε.
 ΠΡΑΣ. Ὡς ἐκέλευσεν Ἀντλας, εἰς ἓνα βαπτίζομαι.
 ΜΑΝΔ. Ὅντως εἰ μὴ ἡσυχάσητε, ἀποκεφαλίζω ὑμᾶς.

πρώτου ἐκδότου τοῦ Θ. — 8. Καθὰ καὶ ἄλλοι ἤδη παρετήρησαν (π.χ. Παπαρρηγόπουλος, Ἱστορ. Ἑλλ. ἔθν., τ. Γ', σ. 111, ἐκδ. Κωνσταντινίδου), οἱ Πράσινοι μὴ τολμῶντες νὰ κατονομάσωσι τὸν ἰσχυρὸν Καλοπόδιον ὑπέδειξαν αὐτὸν διὰ λογοπαιγνίου. Καλάπους ἢ καλόπους ἢ καλαπόδιον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ τὸ νῦν λεγόμενον καλαπόδι· «εἰς τὰ τσαγγαράδικα εὐρίσκονται καλαπόδια» θὰ ἔλεγε σήμερον ὁ λαός. Ἄλλος τύπος τοῦ ὀνόματος Καλαπόδιος, φέρεται εἰς τινὰς κώδικας τοῦ Θεοφάνους. — 10β. Κατάρ. Νὰ μὴ σηκώσῃ κεφάλι, Παναγία μου! Συνήθως ἡ παροιμιώδης φράσις δὲν σηκῶνει κεφάλι λέγεται νῦν ἐπὶ τοῦ καταπεπονημένου ἐκ πολλῆς καὶ κοπιώδους ἐργασίας. Ἐν Μακεδονίᾳ δὲ ἐπὶ τοῦ κατατρυχομένου ὑπὸ στενοχωριῶν καὶ ἠθικῶν ὁδυνῶν. Διάφορος ταύτης ἡ φράσις ἐσήκωσε κεφάλι ἐπὶ ἀνυποτάκτου, ὑπερηφάνου καὶ θρασέος. Πρβλ. τὸ γραφικὸν ἦραν τὰς κεφαλὰς (Ψαλμ. πγ' 3). — 13. Ἄν τὸ μέτρον τοῦ στ. εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ τὸ τοῦ 11, 12, 14, θὰ ἔπρεπε νὰ γραφῇ (τὴν) σήμερον. — 15. σπαθάρης (Θ.), σπαθάρης (Μ.). Οὕτω δ' ὁμοῦ καὶ τὸ Καλοπόδιος πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ τετρασύλλαβον Καλοπόδιος ἢ μᾶλλον Καλοπόδης. Τὸν τύπον τοῦ ὀνόματος Καλαπόδιος ἔχει ὁ κῶδ. g.

17. 21β. Συνήθης κατάρ. Καὶ ἐν τῷ τύπῳ τοῦ ἀφορισμοῦ «κληρονομήσεις τὴν ἀγχόνην τοῦ Ἰούδα». — 22. Μανιχεῖς κῶδ. γ, οἱ λοιποὶ Μανιχαῖος, Μαινιχαῖος. — 28. Οἱ δὲ Πράσινοι ἀνέβησαν ἐπάνω ἀλλήλων καὶ ἔκραζον, ὡς ἐκέλευσεν Ἀντλας (Ἀντλᾶς f, Ἀτλας dz), εἰς ἓνα βαπτίζομαι (Θεοφ.). Ὡς λόγους τῶν Πρασίνων ὁ ἐκδότης τοῦ Θεοφάνους De Boor καὶ ὁ Maas θεωροῦσι τὸ εἰς ἓνα βαπτίζομαι. Ἀλλ' ἡ ἔννοια τούτων ἀκατάληπτος. Τὸ μόνον σαφές εἶναι ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ μανδάτορος λεχθὲν ἐθεώρησαν οἱ Πράσινοι ὡς δεινотάτην ὑβριν καὶ σφόδρα ἐταρά-

- 30 ΠΡΑΣ. Ἐκαστος σπεύδει ἀρχὴν κρατῆσαι ἵνα σωθῇ.
Καὶ εἴτι ἄν εἶπον θλιβόμενος,
μὴ ἀγανακτήσῃ τὸ κράτος σου.
Τὸ γὰρ θεῖον πάντων ἀνέχεται.

<ΜΑΝΔ.>

- ΠΡΑΣ. Ἡμεῖς λόγον ἔχοντες, αὐτοκράτωρ,
34β ὀνομάζομεν ἄρτι πάντα.
35 Ποῦ ἐστὶν ἡμεῖς οὐκ οἶδαμεν
οὐδὲ τὸ παλάτιν, τρισαύγουστε,
οὐδὲ πολιτείας κατάστασις·
μίαν εἰς τὴν πόλιν προέρχομαι,
ὅταν εἰς βορδῶνιν καθέζομαι.
40 Εἴθις μὴδὲ τότε, τρισαύγουστε.

ΜΑΝΔ. Ἐκαστος ἐλεύθερος ὅπου θέλει ἀκινδύνως δημοσιεύει.

- ΠΡΑΣ. Καὶ θαρρῶ ἐλευθερίας
42 καὶ ἐμφανίσαι οὐ συγχωροῦμαι.
Καὶ ἐάν <τις> ἔστιν ἐλεύθερος,
ἔχει δὲ Πρασίνων ὑπόληψιν,
45 πάντως εἰς φανερόν κολάζεται.

ΜΑΝΔ. Ἐτοιμοθάνατοι, οὐδὲ τῶν ὠνέων ὑμῶν φείδεσθε;

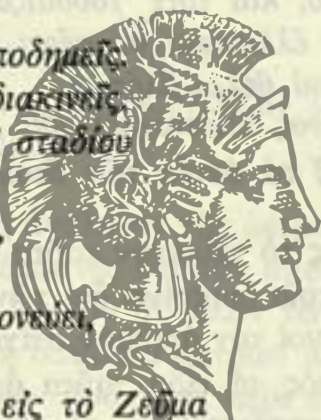
- ΠΡΑΣ. Ἐπαρθῇ τὸ χρῶμα τοῦτο,
47β καὶ γὰρ οὐ χρηματίζει
ἄνες τὸ φονεύεσθαι.

χθησαν. Φανερόν ὅτι ὁ μανδάτωρ ὠνειδισεν αὐτοὺς ὡς αἰρετικούς· ἀλλ' ἄρα γε ὡς Εὐνομια-
νοῦς; Διότι κατὰ τὴν αἵρεσιν τοῦ Εὐνομίου (+ 393) τὸ βάπτισμα δὲν ἐγένετο εἰς Τριάδα, ἀλλ'
εἰς τὸν τοῦ Χριστοῦ θάνατον καὶ ἐγένετο εἰς μίαν ἀντὶ τριῶν καταδύσεων. (Σωκράτους,
'Εκκλ. Ιστ. παρὰ Migne, Patr. gr., τ. 67, σ. 643. Σωζομεν, αὐτ., σ. 1361. Θεοδώρητ.
Κύρρου, αὐτ., τ. 80, σ. 420). Ἀλλὰ διατί οἱ Πράσινοι ἐπανέλαβον τὴν ὕβριν; Καὶ εἶπον
ταῦτα καθ' ὑπόδειξιν τοῦ ἀγνώστου ἄλλοθεν Ἀντλα ἢ Ἀτλαντος, ἢ ἀνεφέροντο εἰς τὴν διδα-
σκαλίαν αἰρετικοῦ τινος οὕτως ὀνομαζομένου; — 31. Καὶ εἴτι ἐάν (ἄν xz) εἴπωμεν (εἴπομεν π)
θλιβόμενοι (Θεοφάν.). Ἐτι ἐάν εἴπω θλιβόμενος (Μ.). — 34-35. Οἱ δύο οὗτοι στίχοι ἐξοβελίζον-
ται ὑπὸ τοῦ Μ., φρονούντος ὅτι ὁ μὲν 34 φαίνεται ὅτι δὲν ἀνήκει ἐνταῦθα, ὁ δὲ 35 ὅτι προσή-
κει εἰς τὸ στόμα τοῦ μανδάτωρος. — 34 κέ. Οἱ Πράσινοι λαβόντες τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ αὐτο-
κράτορος, διὰ λόγου τοῦ μανδάτωρος, ὅστις φαίνεται ὅτι ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ κειμένου, διεκτραγω-
δοῦσι τὴν οἰκτράν τύχην των. Πανταχόθεν καταδιώκονται· δὲν ἠξεύρομεν κἄν, λέγουν, οὔτε
ποῦ εἶναι τὸ παλάτι (δὲν ἔχομεν εἰσοδὸν εἰς τὰ δημόσια), οὔτε τί θά εἴπῃ κατάστασις τῆς πολι-
τείας (δὲν εὐρίσκομεν δηλ. ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν, ἵνα περιέλθωμεν τὴν πόλιν)· καὶ εἰς τὴν πό-
λιν ἐρχόμεθα ἐλευθέρως, προσθέτουν εἰρωνικῶς, μόνον ὅταν διαπομπευόμενοι πρὸς ἀτιμωτικὴν
ποινὴν περιαγώμεθα ἐπὶ ἡμιόνου· ἀλλὰ θά ἦτο προτιμότερον νὰ ἔλλειπε καὶ αὕτῃ ἡ διασκέδα-
σις. — 36. παλάτιον (Θ.), παλάτιν (Μ.). — 41. Ὁ αὐτοκράτωρ διαψεύδει αὐτοὺς, λέγων, ὅτι ἕκα-
στος εἶναι ἐλεύθερος νὰ περιέρχεται εἰς τὰ δημόσια μέρη, ὅπου θέλει, οὐδένα διατρέχων κίνδυ-
νον. — 42 κέ. Κατ' ὄνομα μὲν ἔχω ἐλευθερίαν, ἀλλὰ δὲν μοί ἐπιτρέπεται νὰ ἐμφανισθῶ που.
Καὶ ἐάν τις εἶναι ἐλεύθερος, τὸν ὑποπτευθοῦν δ' ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸ μέρος τῶν Πρασίνων, πάν-
τως οὗτος ἀπροκαλύπτως θά τιμωρηθῇ διὰ τοῦτο. — 47 κέ. Μετὰ τοὺς τραχεῖς λόγους τοῦ
Μανδάτωρος, παροξυνθέντες οἱ Πράσινοι ἐκ τῶν ἀπειλῶν, ἐκτρέπονται εἰς σφοδρὰς διαμαρτυ-
ρίας καὶ ὠνειδισμοὺς τοῦ αὐτοκράτορος: Δὲν ὑπάρχει δικαιοσύνη διὰ τοὺς Πρασίνους. Παῦσε

- 48β καὶ ἄφες κολαζώμεθα,
ἶδε πηγὴ βρύουσα
49β καὶ ὄσους θέλεις κόλαζε.
Ἀληθῶς τὰ δύο ταῦτα
50β οὐ φέρει ἀνθρωπίνη φύσις.
Εἴθις Σαββάτης μὴ ἐγεννήθη,
51β ἵνα μὴ ἔσχε υἱὸν φονέα.
Εἴκοστὸς ἔκτος φόνος ἐστὶν
52β ὁ γενόμενος εἰς τὸ Ζεῦμα.
Τῇ πρωΐᾳ ἐθεώρησεν,
53β καὶ τῇ δείλῃ ἐσφάγῃ, δέσποτα πάντων.

ΟΙ ΒΕΝΕΤΟΙ

- 54β Τοὺς φονεῖς ὄλους τοῦ σταδίου
ὕμεῖς μόνοι ἔχετε.
ΠΡΑΣ. Πότε σφάζεις καὶ ἀποδημαῖς.
BEN. Σὺ δὲ σφάζεις καὶ διακινεῖς.
Τοὺς φονεῖς γὰρ τοῦ σταδίου
57β ὕμεῖς μόνοι ἔχετε.
ΠΡΑΣ. Δέσποτα Ἰουστινιανέ,
58β αὐτοὶ παρακαλοῦσιν
καὶ αὐδαίς αὐτοὺς φονεῖν,
59β νοήσει ὁ μὴ θέλων.
Τὸν ξυλοπώλῃν τὸν εἰς τὸ Ζεῦμα
60β τίς ἐφόνευσεν, αὐτοκράτωρ;
MANΔ. Ὑμεῖς αὐτὸν ἐφονεύσατε.
ΠΡΑΣ. Τὸν υἱὸν τοῦ Ἐπαγάθου
62β τίς ἐφόνευσεν, αὐτοκράτωρ;
MANΔ. Καὶ αὐτὸν ὕμεῖς ἐφονεύσατε
63β καὶ τοὺς Βενέτους πλέκετε.
ΠΡΑΣ. Ἄρτι καὶ ἄρτι, κύριε ἐλέησον.

νά δολοφονῆς καὶ μὴ φροντίξης περὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν (ἄφες κολαζώμεθα = ἄς κολαζώμεθα, ἀπάντησις ἰσως εἰς τοὺς λόγους τοῦ μανδάτωρος οὐδὲ τῶν ψυχῶν ἡμῶν φεΐδουσθε). — 49. Μέγα εἶναι τὸ πλῆθος τῶν Πρασίνων (πηγὴ βρύουσα) καὶ ἀφοῦ τοιαύτη εἶναι ἡ ἐπιθυμία σου, τιμῶρει ὄσους θέλεις. Ἀλλὰ νὰ τιμωρώμεθα καὶ νὰ φονευώμεθα ἀκρίτως εἶναι ἀφόρητον. — 51. Σαββάτης ὁ πατὴρ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. — 52β. Ζεῦμα xy Ζεῦγμα οἱ ἄλλοι κώδ. ὁμοίως καὶ κατωτέρω στ. 60. — 53. Τὴν πρωΐαν εὗρίσκετο εἰς τὸν ἱππόδρομον καὶ τὴν δείλῃν ἐσφάγῃ αὐτὸς ὁ τελευταῖον δολοφονηθεῖς. — 54. ὄλους h, οἱ λοιποὶ κώδ. ὄλου. Οἱ Βενέτοι ἐπιρρίπτουσιν εἰς τοὺς Πρασίνους τὴν ἐνοχὴν πάντων τῶν διαπραχθέντων φόνων. — 55. Οἱ Πράσινοι κατηγοροῦσιν ἰσως τοὺς Βενέτους ὅτι οἱ τοῦ μέρους αὐτῶν φονεῖς κατορθώνουν ν' ἀποκρύπτουν τὴν ἐνοχὴν αὐτῶν, ἀπομακρυνόμενοι καὶ ἀποδεικνύοντες εὐχερῶς τὸ ἄλλοθι. — 56. Ἀνταποδίδοντες τὴν κατηγορίαν οἱ Βενέτοι ἰσχυρίζονται ὅτι οἱ Πράσινοι ὄχι μόνον εἶναι οἱ ἐνοχοὶ τῶν φόνων, ἀλλὰ καὶ προκαλοῦσι ταραχὰς κατηγοροῦντες ἄλλους. — 63β. Πλέκειν = συ-

- 64β Τυραννεῖται ἡ ἀλήθεια.
 Ἦθελον ἀντιβάλλαι τοῖς λέγουσιν ·
 ἐκ θεοῦ διοικεῖσθαι τὰ πράγματα·
 πόθεν αὕτη ἡ δυστυχία;
 ΜΑΝΔ. Θεὸς κακῶν ἀπείραστος.
 ΠΡΑΣ. Θεὸς κακῶν ἀπείραστος;
 69β Καὶ τίς ἐστὶν ὁ ἀδικῶν με;
 Εἰ φιλόσοφος ἐστὶν ἡ ἐρημίτης,
 τὴν διαίρεσιν εἶπη τῶν ἐκατέρων.
 ΜΑΝΔ. Βλάσφημοι καὶ θεοχόλωτοι,
 72β ἕως πότε οὐχ ἡσυχάζετε;
 ΠΡΑΣ. Ἄν θεραπεύετε τὸ κράτος σου,
 στέγω καὶ μὴ θέλων, τρισαύγουστε·
 75 δλα, δλα οἶδα· ἀλλὰ σιωπῶ.
 Σώζου δίκη, οὐκέτι χρηματίζεις.
 Μεταβαίνω, καὶ τότε Ἰουδαῖζω·
 μᾶλλον δ' ἐλληνίσαι συμφέρει μοι.
 ΒΕΝ. Τὸ μισῶ οὐ θέλω βλέπειν
 80β καὶ ὁ φθόνος παρενοχλεῖ μοι.
 ΠΡΑΣ. Ἀνασκαφῇ τὰ ὀστέα τῶν θεωρούντων.

Ἐξετάζων μετρικῶς τὸ κείμενον τοῦτο ὁ Maas ἀναγνωρίζει ἐν αὐτῷ δέκα εἶδη στίχων, τὰ ὅποια διακρίνει διὰ τῶν γραμμάτων τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου (a—m). Ἄλλ' ἱκανοὶ τὸν ἀριθμὸν στίχοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον προσεγγίζοντες μετρικῶς πρὸς τὰ εἶδη ταῦτα ἀποτελοῦσιν ὑποδιαίρέσεις αὐτῶν, καὶ τινων ἄλλων δὲν προσδιορίζεται τὸ μέτρον (x). Οὕτω δ' ἔχομεν τὸ ἀκόλουθον σχῆμα:

- a (4+5 ἐννεασύλλαβοι ὀξύτονοι) στ. 2.3.55.56
 b (3+4 ἐπτασύλλαβοι παροξύτονοι) 4.5
 xb 58
 b(?)b 59
 c (6+4 δεκασύλλαβοι προπαροξύτονοι) 7.8.11-14.31-33.36-40.43-45.73-75.78
 c? 6.79
 x(c?) 35
 d (9+9 ἢ 8+9 ὀκτωκαιδεκασύλλαβοι ἢ ἐπτακαιδεκασύλλαβοι παροξύτονοι)
 15.21.22.42.47 (ὀξύτονος) 50.52.62.80
 d² 67
 d? 10.17.18.41.60
 xd² 34

κοφαντεῖν (Ἡσύχ.) ἐρμηνευτικὴ σημείωσις Maas. — 70.71. Μόνον ἀπροσωπόληπτος καὶ ἀδέκαστος κριτὴς ἠδύνατο δικαίως ν' ἀποφανθῇ περὶ τῆς διαφορᾶς ἡμῶν.

- e (7+4 ἑνδεκασύλλαβοι προπαροξύτονοι) 65.66
e(c) 20
- f (6+5 ἑνδεκασύλλαβοι παροξύτονοι) 26
xf 25
- g (8+8 ἑκκαιδεκασύλλαβοι προπαροξύτονοι) 48.49
 g^2 68
 xg^2 63
 g^2d^2 69
- h (5+5 δεκασύλλαβοι παροξύτονοι) 51 (hh)
- i (9+7 ἢ 8+7 ἑκκαιδεκασύλλαβοι ἢ δεκαπεντασύλλαβοι προπαροξύτονοι)
54.57
- k (7+5 δωδεκασύλλαβοι παροξύτονοι) 70.71
- l (3+6 ἑννεασύλλαβοι παροξύτονοι)
l(?)x 29
xl(?) 46
ll(?) 72
- m (4+7 ἑνδεκασύλλαβοι παροξύτονοι) 76.77
- x (ἄμετροι ἢ ἀπροσδιόριστοι) 9.16.19.24.27.30.61 (λόγοι τοῦ μανδάτωρος)
23.28.53.64.81 (λόγοι τῶν Πρασίνων)

Ἐνδιετρίψαμεν εἰς λεπτομερῆ ἀνάλυσιν τῆς μετρικῆς ἐργασίας τοῦ Maas, φρονούντες ὅτι οὕτω καθίσταται ἐμφανὲς ὅποσον ἀμφίβολος εἶναι ἡ ὑπόθεσις περὶ ἑμμέτρου συγκροτήσεως εἰς ἐνιαῖον σύνολον τῶν παρατεταμένων κραυγῶν στασιάζοντος ὄχλου. Τοιαύτη δαυτίλειά μετρῶν ἀκανονίστως ἐναλλασσομένων καταδεικνύει σαφῶς ὅτι δὲν πρόκειται περὶ στιχοπλοκίας, ἀλλὰ περὶ ἄλλου φαινομένου, οὐχὶ δ' ἀσυνήθους, τοῦ ὁποίου ἀλλαχοῦ πρέπει νὰ ζητηθῇ ἡ ἐξήγησις. Οὐδεὶς δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ, ὅτι τὰ συντεταγμένα εἰς φατρίας πλήθη τοῦ Ἱπποδρόμου, τὰ αὐτὰ τρέφοντα φρονήματα καὶ εἰς τὰ αὐτὰ συνεχόμενα πάθη, ἀπὸ μακροῦ δὲ χρόνου ἡσκημένα εἰς ὁμοφώνους ἐκδηλώσεις τῶν συναισθημάτων αὐτῶν, ἐνδεχόμενον ἦτο ἐν δεδομένη τινὶ περιστάσει νὰ ἐκδηλώσωσιν ὁμοθυμαδὸν διὰ μιᾶς βοῆς τὴν γνώμην των. Ἡ μαρτυρία περὶ τοιοῦτου γεγονότος τοῦ Δίωνος Κασσίου, τὴν ὁποίαν ἀνωτέρω παρεθέσαμεν, εἶναι μαρτυρία αὐτόπτου σοβαρὰ καὶ κατὰ πάντα ἀξία πίστεως. Ἀλλ' εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ Δίωνος γίνεται λόγος περὶ ὀλίγων τινῶν φρασιδίων. Ἀπὸ τούτων δὲ μέχρι τῆς αὐτομάτου δημιουργίας μακρῶν στιχουργημάτων ἡ ἀπόστασις εἶναι μεγάλη. Χαρακτηριστικὸν δ' ἐν τῇ προκειμένη περιστάσει εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι τοῦ στιχουργικοῦ ἀγῶνος φαίνεται μετέχων καὶ ὁ Μανδάτωρ, διότι καὶ τούτου τινὲς τῶν λόγων ἀναγνωρίζονται ὡς ἑμμετροί, ἐνῶ ἡ διάθεσις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἦτο ἄλλη παρὰ τὴν τοῦ πλήθους.

Πιθανώτερον φαίνεται, ὅτι τὴν ἐπίφασιν τοῦ ἑμμέτρου παρέχει ἡ ρυθμικὴ κατασκευὴ τῆς φράσεως. Ἡ συνήθης ὁμιλία τῶν Ἑλλήνων ἔχει πολὺ τὸ ρυθμικόν, τὸ αὐτὸ δὲ θὰ συνέβαινε καὶ κατὰ τοὺς μέσους χρόνους, φυσικὸν δ' ἦτο ὅτι εἰς τὰς ἐπιβοήσεις, τὰς μετὰ τινος μέλους ἀπαγγελλομένας ὑπὸ τῶν

κρακτῶν ἴσως συνοδεύοντος τοῦ πλήθους, τὸ ρυθμικὸν στοιχεῖον ἐπλεόναζεν. Εἰς τὰ Ἰακτα διὰ Καλοπόδιον διακρίνονται εὐχερῶς ρυθμοί, τροχαϊκοί πρὸ πάντων καὶ ἱαμβικοί καὶ σπανιώτερον ἀναπαιστικοί καὶ δακτυλικοί¹⁷.

Τὰς ἐπιβοήσεις τῶν μερῶν κατὰ τὴν δημοτικὴν ταραχὴν, τὴν γενομένην τὸν Νοέμβριον τοῦ 561 ὁ Maas (II) μεταγράφει ὡς ἑξῆς:

BENETOI

Ἄψον ὦδε, ἄψον ὦδε, Πράσινος οὐ φαίνεται.

ΠΡΑΣΙΝΟΙ

Αἶ, αἶ, ὅλοι, ὅλοι.

Ἄψον ὦδε, ἄψον ὦδε, Βένετος οὐ φαίνεται.

Προτιμότεραν νομίζομεν τὴν γραφὴν: Ἄψον ὦδε, ἄψον ἐκεῖ κτλ. τὴν ὁποίαν εἰς μὲν τὸν πρῶτον στίχον ἔχουσι πάντες οἱ κώδικες, εἰς δὲ τὸν τρίτον τρεῖς τούτων¹⁸. Ὑπὲρ τῆς γραφῆς συνηγορεῖ καὶ τὸ ἐν τῷ ἐπιγράμματι τοῦ Πορφυρίου «ὅλους ὦδε ὅλους ἐκεῖ» καὶ ἡ δημώδης φράσις κ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ πρὸς δήλωσιν τοῦ πανταχοῦ. Τὸ πρῶτον κῶλον τοῦ στίχου ἰσοσυλλαβεῖ πρὸς τὸ δεύτερον ἐκφερομένου κατὰ συνήθειαν τοῦ ὦδε ἄψον, οὕτω δ' ἐκλείπει καὶ ἡ χαρμωδία.

Τὸ III 1 δὲν εἶναι ἐπιβόησις, ἀλλ' ἄσματιον, ὅπερ ἔψαλλεν ὁ ὄχλος ὅχι ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ, ἀλλ' ἐν τοῖς ὁδοῖς, χλευάζων τὸν βασιλέα Μαυρίκιον. Βραχὺν χρόνον πρὸ τοῦ φθινοπώρου τοῦ 602, ὡς ἱστορεῖ ὁ Θεοφάνης (σ. 437 Bonn), «οἱ δῆμοι εὐρόντες ἄνδρα προσομοιοῦντα τῷ Μαυρικίῳ καὶ βαλόντες αὐτῷ σαγίον μαῦρον καὶ ἀπὸ σκόρδων πλέξαντες στέφανον καὶ εἰς ὄνον τοῦτον καθίσαντες διέπαιζον» ἐπιλέγοντες τὸ ἄσμα. Περίληψιν τοῦ ἁσματος ἀναφέρει ὁ Θεοφύλακτος Σιμοκάττας, τοὺς δύο πρώτους στίχους αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης ὁ Ἀντιοχεύς, ὅλον δὲ ὁ Θεοφάνης καὶ ὁ Κεδρηνός¹⁹. Εἶναι δὲ τοῦτο ἄσμα κατὰ στίχον, ἀποτελούμενον ἐκ τετραμέτρων τροχαϊκῶν στίχων, καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς:

17. Παραδείγματα: Τροχαϊκά (—υ'—υ | —υ'—υ) στ. 10.15.20.22.22β.42.42β.47.50.59.62.64β.67.80. (—υ—υ|υ—υ) 7.8.11.13.14.32.33.36-40.43-45.74.75.78.79. (—υ—υ) 6.48.48β.49β.54β.57β.58 — Ἰαμβικά (υ'—υ | —υ—υ) 4.5.5β.47β.59β. (υ'—υ | —υ—υ) 16.21β.50β.69β. — Τετραποδία ἱαμβικὴ 68.69. — Πολιτικός στίχος 25. (Ἄν ἡ παρατήρησις ἡμῶν εἶναι ὀρθή, ἔχομεν ἐν τούτῳ τὸ παλαιότατον τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν παραδειγμάτων πολιτικοῦ στίχου). — Ἀναπαιστικά 24.34β.52.52β.53β.65.66.71.72. — Δακτυλικά 28.60.72.73.

18. Οἱ κώδικες ἔχουσι καὶ ἕτερον ὦδε πρὸ τοῦ Πράσινος καὶ Βένετος, πλὴν τοῦ q παραλείποντος τοῦτο πρὸ τοῦ Βένετος.

19. Θεοφύλακτ., σ. 331d Bonn: «Τὰ δὲ πλήθη ἐπὶ τὴν τυραννίδα κατολισθήσαντα κατεπαννυχίζοντο τοῖς κακοῖς, καὶ ἐς τὸν Μαυρίκιον ἐρραψόδουν μεθ' ὕβρεως ἄσματα.

Εὗρηκε τὴν δαμαλίδα ἀπαλὴν καὶ τρυφεράν,
καὶ ὥς τὸ καινὸν ἀλεκτόριν οὕτω αὐτὴν πεπήδηκε,
καὶ ἐποίησε παιδία, ὥς τὰ ξυλοκούκουδα·
καὶ οὐδεὶς τολμᾷ λαλῆσαι, ἀλλ' ὅλους ἐφίμωσεν.
Ἄγιέ μου, ἄγιέ <μου>, φοβερὲ καὶ δυνατέ,
δὸς αὐτῷ κατὰ κρανίου, ἵνα μὴ ὑπεραίρηται,
κἀγὼ σοι τὸν βουὺν τὸν μέγαν προσαγάγω εἰς εὐχὴν²⁰.

Σκωπτικὸν ἐπίσης ἀσμάτιον φαίνεται μᾶλλον ὅτι εἶναι καὶ τὸ IV 2, τὸ ὁποῖον, ποιηθὲν ἴσως ὀλίγῳ πρότερον, εἶπον ἐνώπιον τοῦ Φωκᾶ ὑβρίζοντες αὐτὸν οἱ Πράσινοι ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ (609):

Πάλιν στὸν καῦκον ἐπιες,
πάλιν τὸν νοῦν ἀπώλεσας²¹.

Ἀποτελεῖται τοῦτο ἐκ δύο διμέτρων τροχαϊκῶν καταληκτικῶν, ἡ δ' ὀρθοτέρα ἀνάγνωσις αὐτοῦ, ὥς νομίζομεν, εἶναι:

Πάλι εἰς τὸν καῦκον ἐπιες,
πάλιν τὸν νοῦν ἀπώλεκες.

Ὁ Θεοφάνης ἐτήρησεν ἀμετάλλακτον τὸν εἰς κα διαλεκτικὸν τύπον τοῦ δευτέρου ἀορίστου εἰς -αα, ὅστις καὶ νῦν πολλαχού της Ἑλλάδος εἶναι συνή-

Ἐπέσκωπτόν τε καὶ τὸν ἱεράρχην τὸ τηνικαῦτα καιροῦ ἐν πατριαρχίᾳ σύνηθες Ρωμαίους ἀποκαλεῖν». Ἰωάνν. Ἀντιοχ., ἀπ. 218c (= Müller, F.H.G. V 35 6 = Excerpta de insid. 148,7). Κεδρην. 703,13. Τὸ ἄσμα ἀναφέρουσιν οἱ ἐπόμενοι, ὧν τινὲς μετὰ γλωσσικῶν ἢ μετρικῶν παρατηρήσεων: Ζαμπέλιος, Ἄσμ. δημ. 303. Βυζαντ. μελέται, Ἀθ. 1857, σ. 622 (ἐκ τοῦ Θεοφ.). Deville, De popularibus cantilenis apud recentiores Graecos, Paris 1866, σ. 34 (ὁμοίως). Σάθας, Κρητικὸν θέατρον, 1878, Α', σ. τνθ' (ὁμ.). Σ. Π. Λάμπρος ἐν Παρνασσῷ 1879, τ. Γ', σ. 400 κέ. (= Μικταὶ σελίδες, 1905, σ. 385-394). Romans grecs, Par. 1880, σ. VIII. Krumbacher, Byz. Literaturgesch., σ. 792. Πρβλ. Σάθα, Μνημεῖα ἑλλ. ἱστ., τ. VII, σ. XIV.

20. Στ. 1. εὔρεν Ἰω. Ἀντ. δάμαλιν Ἰω. Ἀντ., Κεδρ. καὶ τρυφεράν παραλείπουν Θεοφ., Κεδρ. δαμαλίδ ἀπ. Deville δάμαλιν Maas. — 2. καὶ ὥς Maas ἀλεκτόριν (ἀλεκτόριον δ.γ.) Θεοφ. οὕτως αὐτὴν Ἰω. Ἀντ. οὕτως παραλείπ. Θεοφάν. καὶ Κεδρην. ταύτην Θεοφ. πεπήδηκεν αὐτὴν Κεδρ. ταύτῃ ἐπιπεπήδηκεν Λάμπρ. τὴν ἀντὶ τοῦ αὐτὴν προτείνει μετ' ἐνδοιασμοῦ διόρθωσιν ὁ Κρ. — 3-7. παραλείπονται ὑπὸ Ἰω. Ἀντ. — 3. τὰ παιδία εἰς κῶδ. Θεοφ. ξυλοκούκουδα Κεδρ. παιδιὰ Maas. — 4.5. παραλείπονται ὑπὸ Κεδρ. — 5. ἃ <μου> συμπλήρωσις Maas. — 7. τὸν μέγαν βουὺν Κεδρ.

21. Ἰω. Ἀντιοχ., ἀπ. 218c (Müller, F.H.G. V 37 = Excerpta de insidiis 149, 16). Θεοφάν. σ. 457 Bonn. Γεώργ. Μοναχ., σ. 562 Mur. II 664, 19 De B. Κεδρην. I 709, 5 Bonn. Λέων γραμμ., σ. 145 Bonn. Γλυκᾶς Δ' σ. 551 Bonn. Πρβλ. Ζωναρ. ΙΔ' ιδ' 29. «Φωκᾶς ἐν ἱππων ἀμίλλῃ τῶν δῆμων πρὸς αὐτόν τι ἀποσκωψάντων, ἐκμανεῖς πολλοὺς μὲν ἀνεῖλε, κλπ». Ζαμπέλι., Βυζ. μελ., σ. 623 [στὸν κ. — ἀπώλεκας] ὅπως παρηλλαγμένον δι' αὐθαιρέτων μεταβολῶν ἐν Ἄσμ. δημ., σ. 229. Sophocles, Greek Lex., 1870, σ. 49 [εἰς τὸν κ. — ἀπέλεκες]. Σάθα, Κρητ. θέατρ., Α' σ. υ' [εἰς τὸν κ. — ἀπέλυκες (οὕτω)]. Lambros, Rom. gr., σ. IX [εἰς τὸν κ. ἢ στὸν κ.]. Krumbacher, Byz. Litt., σ. 793 [στὸν κ.].

Στ. 1. Πάλιν τὸν οἶνον Κεδρην., οἱ λοιποὶ Πάλιν εἰς τὸν κ. — 2. ἀπόλεκες κῶδ. m, Θεοφ., οἱ λοιποὶ κῶδ. ἀπέλεκες.

θης· τὸ δὲ ν πρὸ τοῦ σ δὲν ἀνέχεται ἡ δημῳδης, δυνάμεθα δὲ νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ φθογγολογικὸς οὗτος κανὼν εἶναι παλαιότερος²². καὶ τὸ πάλι ἀντὶ τοῦ πάλιν ἦτο ἐν χρήσει πολὺ πρὸ τοῦ ς' αἰῶνος.

Ὅμοιον εἶναι καὶ τὸ ἄσματιον V, τὸ ὁποῖον πρὸς ὕβριν τοῦ Κωνσταντίνου Ε' (741-775) εἶπεν ὁ δῆμος ἐν ἱππικῷ ἐπίσης ἀγῶνι:

*Ἡ Ἀγάθη ἐγήρασεν,
σὺ δὲ ταύτην ἀνενέωσας*²³.

Ὡς δ' ὁμοῦ φέρεται τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀναγνωρισθῇ ὡς ἄσμα. Τοῦ πρώτου στίχου αἱ χασμφῳδία εἶναι ἀφόρητοι. Καὶ ὑπάρχει μὲν ἡ γνώμη, ὅτι εἰς τὴν τονικὴν ποίησιν τῶν Βυζαντινῶν παρέχεται πλήρης ἄδεια χασμφῳδίων, ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη δὲν εἶναι ὀρθή· χασμφῳδία παρατηροῦνται εἰς τὴν ρυθμικὴν ἐκκλησιαστικὴν ποίησιν καὶ ἐν τινι μέτρῳ εἰς τοὺς πολιτικὸς στίχους τῶν λογίων· τούναντίον δὲ ἡ δημῳδης ποίησις τῶν Βυζαντινῶν ἀποφεύγει τὴν χασμφῳδίαν, σχεδὸν ὅσον καὶ ἡ σημερινὴ δημῳδης ποίησις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐν ἣ σπανιώτατα καὶ δὴ μόνον εἰς τοὺς ἀπαγγελλομένους στίχους εἰσχωροῦσι χασμφῳδία· ὅπου δ' ἄλλοι παρατηροῦνται χασμφῳδία, αὗται προέρχονται ἐκ μνημονικοῦ λάθους τοῦ ἀντιγράφοντος ἢ ἀπαγγέλλοντος τὸ ἄσμα.

Ἀλλὰ καὶ ἄρρυθμον εἶναι τὸ προκείμενον ἄσματιον. Ὁ Ζαμπέλιος ἐξήγησε διὰ διορθώσεων ν' ἀποκαταστήσῃ τὸν ρυθμὸν γράφων *Ἡ Ἀγάθη μας ἐ., σὺ δὲ τὴν ἀ.* Ἀλλ' αἱ διορθώσεις αὗται εἶναι ἀυθαίρετοι. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι οἱ νεώτεροι μετρικοὶ δὲν ἀπαιτοῦσι ρυθμὸν ἐκ τῶν βυζαντινῶν στίχων, προσέχοντες εἰς μόνον τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν καὶ τὸν τόνον τοῦ πέρατος τοῦ στίχου· διὰ τὴν δημῳδὴ δ' ὁμοῦ ποίησιν τῶν βυζαντινῶν χρόνων νομίζομεν ὅτι εἶναι δύσκολον νὰ ὑποστηριχθῇ μετὰ πιθανότητος ὅτι εἶχε νόμους παντελῶς διαφόρους τῶν τῆς ἡμετέρας δημῳδους, ἥτις εἶναι ἡ φυσικὴ συνέχεια αὐτῆς.

Τὸ προκείμενον δὲ σκωπτικὸν δίστιχον ἀποκαθίσταται καθ' ἡμᾶς ὥδε:

*Ἡ Γηραγάθη ἐγήρασεν,
σὺ δ' αὐτὴν ἀνενέωσας.*

Ἀποτελεῖται δηλονότι ἐκ διμέτρου ἱαμβικοῦ καὶ διμέτρου τροχαϊκοῦ καταληκτικοῦ, κατὰ μετρικὴν σύζευξιν συνηθεστάτην εἰς ὀλιγόστιχα ἑμμετρα καὶ νῦν καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους²⁴. Περὶ δὲ τῆς κριτικῆς διορθώ-

22. Βλ. K. Kieterich, Untersuchungen, σ. 88-89. G. Meyer, Gr. Gramm.², § 273. Thumb, Handbuch², σ. 22.

23. Γ. Κωδιν., Π. κτισμ., σ. 97,7 Bonn. = Πάτρ. Κ/πόλ. Η' 68, σ. 240,11 Preger [αὐτὴν Κωδ. — ταύτην Pr.]. (Ζαμπέλ., Ἄσμ. δημ., σ. 354 [Ἡ Ἀ. μας ἐ. καὶ σὺ τὴν ἀνανέωσας]. Lambros, Rom. gr., σ. IX [ὁμοίως, ἐκ τοῦ Ζαμπελίου]. Maas [Ἰσως: ἀνενέωσας]).

24. Πρόχειρα παραδείγματα ἐκ τῶν πρώτων σελίδων τῶν συλλογῶν τῶν μεσαιωνικῶν παροιμιῶν τὰς ὁποίας ἐξέδωκα ἐν Παροιμίαις, τ. Α': Δίμετρος ἱαμβικὸς + διμέτρῳ τροχαϊκῷ

σεως παρατηροῦμεν ὅτι τὴν μὲν ἀντωνυμίαν αὐτὴν τοῦ δευτέρου στίχου παρελάβομεν ἐκ τοῦ Κωδινου, τὸ δὲ *Γηραγάθη* (= γραῖα Ἀγάθη) εἶναι ὁ γνήσιος λαϊκὸς τύπος τοῦ ὀνόματος τῆς Ἀγάθης ἐκείνης, τῆς ἐρωμένης τοῦ σατιριζομένου βασιλέως. «Ἀγάθη, γραῖς ὠραία τῷ εἶδει σφόδρα. Ἐκλήθη δὲ *Γηραγάθη* διὰ τὸ φυλάξαι αὐτῆς τὴν παρθενίαν χρόνους πολλοὺς» λέγουν τὰ Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ τὸ γηροκομεῖον, ὅπερ αὕτη ἔκτισεν, ἐλέγετο τὰ *Γηραγάθης*. Ὅθεν ἀναγκαιῶς αὐτοῦ τοῦ χλευαστικοῦ παρωνυμίου θὰ ἔκαμε χρῆσιν ὁ λαὸς διασύρων τὸν αὐτοκράτορα.

Τὸ VI ἐκ δύο διμέτρων τροχαϊκῶν στίχων εἶναι καὶ τοῦτο σκωπτικὸν ἄσμάτιον, ποιηθὲν περὶ τὸ 900:

*Ἀδελβέρτος κόμης κούρτης,
μακροσπάθης, γουνδοπίστης*²⁵.

Ὡς ἱστορεῖ ὁ διασώσας τοῦτο ἐπίσκοπος Κρεμῶνος Λουιπράνδος (I αἰών), ὁ διασυρόμενος κόμης τῆς αὐλῆς (κούρτης) Ἀδελβέρτος (Adelbertus), καίπερ φιланθρωπότατος καὶ χρηστότατος ὅτε ἦτο νέος, ἐγένεν ἡλικιωθεὶς φαυλότατος· καὶ τοσοῦτον πονηρὰ ἦτο ἡ κρατοῦσα περὶ αὐτοῦ γνώμη, ὥστε ἐφέρετο ἄσμάτιον κοινότατον, ὑπὸ ἀνδρῶν καὶ παίδων ψαλλόμενον, τὸ ὁποῖον καὶ ἑλληνιστὶ καὶ ἐν λατινικῇ μεταγραφῇ καὶ μεταφράσει παραθέτει· λέγον δὲ ὅτι ὁ Ἀ. εἶχε μὲν μακρὰν τὴν σπάθην, ἀλλ' ἐλαχίστην τὴν πίστιν. Ἡ μετάφρασις εἶναι ἀκριβὴς καὶ τὸ κείμενον ἔχει κάλλιστα, οὐδὲ παρίσταται χρεία διορθώσεως τῆς λέξεως *γουνδοπίστης* εἶναι ὁ ἔχων κοντὴν, βραχείαν τὴν πίστιν, ὁ *κοιτοπίστης*, κατὰ τροπὴν διαλεκτικὴν τοῦ ἀρκτικοῦ κ εἰς γ, καὶ τοῦ ο εἰς ου· ἡ τροπὴ τοῦ ο εἰς ου καὶ τοῦ κ ἐν ἀρχῇ λέξεως ἐπομένου φωνήεντος ἢ ὕγρου εἰς γ εἶναι συνήθης εἰς τὴν ἑλληνικὴν.

Ὁ Ἀδελβέρτος ἦτο μαρκίων Ἐπορηγίας (Eproregiae) ἐν Ἰταλίᾳ, τὸ ἄσμάτιον ἄρα συνετέθη καὶ ἐψάλλετο ὑπὸ Ἰταλῶν Ἑλλήνων. Ἡ δὲ γνώμη τοῦ Ad. Hofmeister (παρὰ Maas) ὅτι εἶναι πλάσμα τοῦ Λουιπράνδου εἶναι παντελῶς ἀπίθανος. Ὅσονδήποτε καλῶς καὶ ἂν ἐγίνωσκεν ὁ ἐπίσκοπος Κρεμῶνος τὴν ἑλληνικὴν, ἦτο δύσκολον νὰ πλάσῃ τὰ τοσοῦτον χαρακτηριστικὰ σύνθετα ἐπί-

καταληκτικῶ, σ. 19,37. Δίμετρος ἱαμβικός + διμ. τροχ., σ. 9,52. Δίμ. τροχ. + διμ. ἱαμβ., σ. 17,27. Δίμ. τρ. καταληκτικός + διμ. ἱαμβ. κατ., σ. 7,23. Δίμ. ἱαμβ. καταλ. + διμ. τροχ., σ. 29,82. Δίμ. ἱαμβ. κατ. + διμ. τροχ., κατ. εἰς συλλαβὴν, σ. 36,12. Δίμ. ἱαμβ. + διποδία τροχ., σ. 9,74. Διποδ. ἱαμβ. + διποδ. τροχ. κατ., σ. 10,3. Ἐκ δὲ τῶν σημερινῶν παροιμιῶν, ἀνοιγῶν τυχαίως ἔνα τόμον τῆς συλλογῆς μου, εἰς μίαν μόνον λέξιν (γραῖα) σημειῶνω τὰ ἐπόμενα παραδείγματα. Δίμετρ. ἱαμβ.+διμ. τροχ. κατ., ἀρ. 7. Δίμ. τροχ. + διμ. ἱαμβ., ἀρ. 1. Δίμ. ἱαμβ. κατ. + διμ. τροχ., ἀρ. 48.

25. Luitprandi, Antapodosis II, 34 ἐν Pertz, Monumenta Germaniae historica, τ. V, σ. 295 [*Ἀδελβέρτος* (δ.γ. *Ἀδεβέρτος*) *κόμης κούρτης, μακροσπάθης, γουνδοπίστης*. Adelbertus comis curtis, macrospathis, gundopistis]. Lambros, Rom. gr., σ. X. [διορθώνει τὸ γ. εἰς *κονδοπίστης*].

26. Βλ. Foy, Lautsystem, σ. 13. Τοῦ κυρίου ὀνόματος τοῦ ΣΤ' αἰῶνος *Κονδοχέρης* (Θεοφάν., σ. 366 Bonn) φέρονται εἰς τινὰ χειρόγραφα καὶ διάφοροι γραφαὶ *Γογδοχέρης* (ἀντὶ *Γονδοχέρης*).

θετα, ὧν τὸ ἕτερον μάλιστα εἰς διαλεκτικὸν τύπον· μόνος ὁ λαὸς ἦτο ἱκανὸς νὰ παραστήσῃ οὕτω λακωνικῶς καὶ ἐντόνως διὰ τῆς συνθετικῆς δυνάμεως τῆς δημώδους γλώσσης τὴν ἀντίθεσιν τοῦ ἥθους πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν τοῦ σατιριζομένου ἀνδρός.

Ἔπονται εἰς τοῦτο τὰ δύο ἄσματα (VII 1.2) εἰς τὸν Ἀλέξιον Κομνηνόν, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν διάσωσιν αὐτοῦ πρὸ τῆς ἀναρρήσεώς του εἰς τὸν θρόνον:

*Τὸ Σάββατον τῆς Τυρινῆς
χαρῆς, Ἀλέξιε ἐννόησες το,
καὶ τὴν Δευτέραν τὸ πρωὶ
ὑπα καλῶς, γεράκιν μου²⁷*

καὶ τὸ ἀναφερόμενον εἰς ἐπεισόδιόν τι τοῦ πρὸς τοὺς Πατζινάκας πολέμου τοῦ βασιλέως:

*Ἀπὸ τὴν Δρίστραν εἰς Γολόην
καλὸν ἀπλήκτον Κομνηνέ²⁸.*

Ἡ πορφυρογέννητος θυγάτηρ τοῦ Ἀλεξίου ἀπηξίωσε νὰ περιλάβῃ εἰς τὴν ἱστορικὴν συγγραφὴν περὶ τῶν πράξεων τοῦ πατρός της τὰ εἰς ἰδιώτιδα φωνὴν στιχουργήματα ταῦτα, καὶ τὸ μὲν πρῶτον, ἐμφαίνον ἀγάπην τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Ἀλέξιον καὶ θαυμασμόν διὰ τὸ κατορθῶμα τῆς εὐτυχούς διασώσεώς αὐτοῦ, κρίνει εὐμενέστατα, ὡς «τὴν τοῦ πράγματος ἐπίνοιαν ἐμμελεστέρα πῶς ἀνακρουόμενον» καὶ παραφράζει ἀκριβῶς εἰς ἀρχαίαν ἑλληνικὴν. Τὸ δὲ δεύτερον σκῶπτον τὸν ἐν μάχῃ ἀτυχῆσαντα βασιλέα, οὐδὲ κἀν μνημονεύει. Διέσωσαν δ' ὁμῶς αὐτὰ οἱ βιβλιογράφοι· ὁ παλαιότατος κῶδιξ τῆς Ἀλεξιάδος, ὁ φλωρεντίνος τοῦ IB' αἰῶνος (F¹) ἔχει ταῦτα ἐν τῇ ᾠδῇ· ὁ δὲ σύγχρονος τῆς

27. Ἀνν. Κομν. Β' 4,1, σ. 69, 4 Reifferscheid [χαρεῖς]. Ζαμπελίου, Ἄσμ. δημ., σ. 363 [χαρεῖς-εἶπα]. Sophocles, Lex., σ. 49 [χαρῆς-εἶπα]. Lambros, Rom. gr., σ. XI [χαρεῖς Ἀλέξι ἐνόησ' το-εἶπα]. B. Schmidt παρὰ Ἀννῆ Κομνηνῇ, éd. Reifferscheid I. XIII [χαρὰ στ', ἐνόησές το-πρ. πετᾶς κ. γεράκιν]· οὕτω δ' ἀποκαθιστᾷ πολιτικούς στίχους, ἀποβάλλων δύο λέξεις (Ἀλέξιε-μου). Συνόδης Παπαδημητρίου ἐν Ἐπετηρίδι τῆς παρὰ τῷ αὐτ. νεορωσικῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ὁδησσοῦ Ἱστορικῆς καὶ φιλολογικῆς ἐταιρείας II Βυζαντ. τμήμα, ἐν Ὁδησσῷ 1892, σ. 281-287 (ρωσιστί). Τὴν διατριβὴν ταύτην γινώσκω ἐκ περιλήψεων αὐτῆς ἐν Byz. Zts. 1893, II, σ. 141 καὶ ἐν Βυζαντινοῖς χρονικοῖς τῆς Πιερουπόλεως, 1894, I, σ. 440 [χαρῆς, Ἀ. ἐνόησές το-ὑπα κ.]. Maas [χαρεῖς-Ἀ. ἐνόησες το-ὑπα].

28. Ἀνν. Κομν. Ζ' 3, σ. 240,5 [ὅτε καὶ (A, παραλείπονται ὑπὸ τοῦ F¹) ἔλεγον οἱ πολῖται ἀπὸ τὴν δρίστραν εἰς γολόην καλὸν ἀπλήκτον (ἀπληκτον A) κομνηνέ (F¹ ἐν τῇ ᾠδῇ, A). B. Schmidt, ἐνθ' ἀν., σ. XVII [ἀπλήκτω — ἐρμηνεύων: Von Dr. nach. G. ist eine schöne Reise für einen unverwundeten]. W. Fischer ἐν Berl. phil. Wochenscher, 1885, σ. 390-393 [ὅτι τὸ μέτρον τοῦ ἰσμοῦ εἶναι ἀναπαιστικὸς δίμετρος καὶ τροχαϊκὸς δίμετρος]. Συνόδης Παπαδημητρίου, ἐνθ' ἀν., [Γολόην-ἀπλήκτον, καὶ ὅτι τὸ μέτρον εἶναι τονικὸς τετράμετρος ἱαμβικὸς]. Maas [Γολόην].

Ἄννης ἐπιτομεὺς τῆς Ἀλεξιάδος, οὗ τὸ ἔργον ἔχομεν ἐν χειρογράφῳ τοῦ Μονάχου τοῦ ΙΕ' αἰῶνος (Α), τὰ συμπεριέλαβεν εἰς τὸ κείμενον²⁹.

Τὸ πρῶτον ᾠσμᾶτιον ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων διμέτρων ἱαμβικῶν ἐναλλάξ ὀξυτόνων καὶ προπαροξυτόνων. Ἡ δ' ἐννοια αὐτοῦ ἐσαφηνίζετο ὑπὸ τῆς παραφράσεως τῆς Ἄννης τῆς Κομνηνῆς: «Κατὰ μὲν τὸ τυρώνυμον Σάββατον ὑπέρευγέ σοι τῆς ἀγχινοίας, Ἀλέξιε, τὴν δὲ μετὰ τὴν Κυριακὴν δευτέραν ἡμέραν καθάπερ τις ὑσιπέτης ἱέραξ ἀφίπτασο τῶν ἐπιβουλευόντων βαρβάρων». Ὅτι δηλ. ὁ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός, πληροφορηθεὶς τὰ τεκταινόμενα κατ' αὐτοῦ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Νικηφόρου Βοτανειάτου, κατώρθωσε νὰ ἐξέλθῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν τῆς Τυροφάγου (13 Φεβρουαρίου 1081) καὶ νὰ φθάσῃ τὴν πρωίαν τῆς Δευτέρας (15 Φεβρουαρίου) εἰς Τζουρουλὸν τῆς Θράκης, ὅπου ἡνώθη μετ' αὐτῶν συναποστατήσαν τὸ στράτευμα.

Δυσκόλως δ' ὁμῶς ἠδύνατο νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὴν ἐλευθέραν παράφρασιν τῆς Ἀλεξιάδος ἡ λέξις τοῦ δημώδους ᾠσματίου. Τὸ ὕπα καλῶς, παραδιορθωθὲν μάλιστα εἰς εἶπα, ἐφαίνετο ἀκατανόητον, ἀλλ' ὀρθῶς ὁ Παπαδημητρίου ἀνεγνώρισεν ὅτι εἶναι β' πρόσωπον τῆς προστακτικῆς τοῦ ὑπάγω, καὶ ὅτι καὶ τὸ ἀντιστοιχοῦν ἀφίπτασο τῆς Ἀλεξιάδος εἶναι προστακτικῆς ἐγκλίσεως. Ὁ Maas ἀντικατέστησε διὰ τοῦ τύπου τούτου ὕπα τὸ ἐν τῇ δημῳδίᾳ βοῇ τῶν Βενέτων πρὸς τὸν Φωκᾶν ὑπὸ τοῦ Θεοφυλάκτου τοῦ Σιμοκάττα καὶ τοῦ Θεοφάνους παραδεδομένον ὕπαε (IV, 4) καὶ σημειώνει ὁμοίαν φράσιν τοῦ Λεόντιου ἐν τῇ βίᾳ Συμεῶνος τοῦ διὰ Χριστὸν σαλαῦ (σ. 1717 A Migne): «ὦ παγε καλῶς». Απαράλλακτον σχεδὸν τὴν φράσιν τοῦ ᾠσματίου ἔχομεν ἐν ᾠσματι τοῦ λεγομένου Ἀλφαβήτου τῆς ἀγάπης (ἀρ. 29, σ. 20 Wagner): Ὑπα καλῶς, πετρίτη μου. (Τὸ ᾠσμα εἶναι ὡς ἀπὸ μέρους κόρης πρὸς τὸν ἀναχωροῦντα ἐρώμενον). Τὸ ὕπα εὐρίσκομεν προσέτι καὶ παρὰ τῷ Βρυεννίῳ³⁰ καὶ πολλάκις καὶ κατὰ διαφόρους τύπους ἐπαναλαμβανόμενον ἐν τῷ Λόγῳ παρηγορητικῷ περὶ δυστυχίας καὶ εὐτυχίας³¹. Τὸ δ' ἀνεξήγητον χαρεῖς εἶναι ἐπιρρηματικὴ ἐπευφημία καλῶς ἀποδιδομένη διὰ τῆς παραφράσεως τῆς Ἀλεξιάδος ὑπέρευγέ σοι. Εὐρίσκομεν αὐτὴν καὶ ἐν τῇ Ἑσχωριαλείῳ διασκευῇ τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτη 1457 (βλ. ἀνωτέρω, σ. 594): χαρῆς καὶ ᾧς δευτερώσης. Ἄλλοι τύποι εἶναι νὰ πιχαρῆς (Ἀλφαβ. ἀγ. 64, σ. 38 Wagner) καὶ χαρίσου το³². Σήμερον κοινότατος τύπος εἶναι χαρῶ σε³³.

29. «Τὸ δὲ ᾠσμᾶτιον αὐταῖς λέξεσιν εἶχεν οὕτως· Τὸ Σ. — γεράκιν μου».

30. Ἐν Παπαδοπούλου Κεραμέως, *Varia sacra graeca*, σ. 294.

31. Ἐκδοθῆντι ὑπὸ Λάμπρου, *Romans grecs*, σ. 289 κὲ ἐκ κώδ. τῆς Ὁξφόρδης (O) καὶ ἐν Ν. Ἑλληνομνήμονι, τ. Γ', σ. 407 κὲ ἐκ κώδικος τῆς Λιψίας (Λ): ὕπα καλῶς (στ. 190. 194. 369. 412 Λ) ὕπαε καλῶς (στ. 190. 377 O) ὕπαγε καλῶς (στ. 318 Λ. 367 O) καλῶς ὑπάγεις (στ. 244. 248 Λ. 249. 253 O) καλῶς ὑπάγαινε (στ. 422 O).

32. *Πρόδρομ.* Γ' 325. 326 πο (σ. 63 Hesseling et Pernot): στήν γλῶσσαν μου γυρίζεται, δαῖμον ἀνάθεμά σε, | χαρίσου το, ὁδρόλικον, μόλις ἐπέτυχά το [δ. γ. συγχάρισε, τὸ δρόλικον].

33. Π.χ. Κρήτης ᾠσμᾶτιον: «κ' ἄσπρα λουλούδια κρέμονται, χαρῶ σε, στήμ ποδιά σου» (Λαογρ. Α' 290, 46). «Ἐν Κύπρῳ ὁ σύζυγος καλῶν τὴν σύζυγόν του, δὲν καλεῖ ποτὲ αὐτὴν

Τὸ δεῦτερον ἐκ δύο διμέτρων ἱαμβικῶν ἄσμάτων διασύρει τὴν ἥτταν τοῦ Ἀλεξίου ἐν μάχῃ τινὶ κατὰ τὸν πρὸς τοὺς Πατιζινάκας πόλεμον (1090-1091). Κατέχων ὁ αὐτοκράτωρ τὴν Δρίστραν, πόλιν παρὰ τὸν κάτω Δούναβιν, συνῆψεν ἀκαίρως μάχην πρὸς αὐτοὺς ἀτυχῆ· κατατροπωθέντων τῶν στρατευμάτων του, αὐτὸς τραυματίας μόλις διεσώθη φεύγων διὰ νυκτὸς εἰς Γολόην, ὁπότεν μεθ' ἡμέρας τινὰς μετέβη εἰς Βερόην. Ἀπλῆκτον εἶναι ὁ καταυλισμός, ὅθεν τὸ ἄσμάτιον χλευάζει τὸν βασιλέα, ὅστις κατέχων τὴν πόλιν Δρίστραν ἠναγκάσθη διωκόμενος νὰ καταυλισθῇ εἰς τὴν Γολόην.

Παρατρέχοντες τὰλλα παρὰ Maas ἄσματα (VIII. IX 1-17), διότι, ὡς εἵπομεν, νομίζομεν ταῦτα λογίας προελεύσεως, ὀλίγα τινὰ μόνον θὰ εἵπωμεν περὶ τοῦ τελευταίου ἄσματος τῆς συλλογῆς αὐτοῦ. Διεσώθη τοῦτο διὰ λατινικῶν χαρακτήρων μεταγεγραμμένον ἐν χειρογράφῳ τοῦ IB' αἰ. τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Cambrai (κῶδ. 512) καὶ ἐν Βαλλικελιανῷ κῶδ. F 73 τοῦ IE' αἰῶνος, ἐξεδόθη δὲ καὶ ἀποκατεστάθη κατὰ τὸ ἐνὸν εἰς τὸν ἑλληνικὸν τύπον αὐτοῦ ὑπὸ P. F a b r e (Le polyptyque de chanoin Benoît ἐν Travaux et mémoires des facultés de Lille, τ. I., Lille 1889) καὶ ὑπὸ V. T o m m a s i n i (Sulle laudi greche conservate nel Liber politicus del canonico Benedetto ἐν τόμῳ ἐκδοθέντι ἐπὶ τῇ εἰκοσιπενταετηρίδι τῆς διδασκαλίας τοῦ Ernesto Monachi ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἐν Ρώμῃ 1901, σ. 377-388). Συμβολὰς δ' ἀξιολογωτάτας πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου καὶ ἐρμηνείαν αὐτοῦ παρέσχον ὁ K r u m b a c h e r (Byz. Litteraturg. 256-257 § 108 καὶ ἐν Byz. Zts. 1902 XI 587-588) καὶ ὁ Maas.

Τὸ ἄσμα τοῦτο ἐψάλλετο ἐν Ρώμῃ ὑπὸ παιδῶν ψαλτῶν κατὰ τὴν λεγομένην ἑορτὴν τῶν κεράτων (Cornupaplia). Κατὰ τινα εἰκασίαν, ἡ ἑορτὴ αὕτη ἦγετο ἤδη ἀπὸ τοῦ Θ' ἢ Γ' αἰῶνος, πάντως δὲ τὸ ἄσμα εἶναι πολὺ παλαιόν, ἀφοῦ εὐρίσκεται ἐν χειρογράφῳ τοῦ IB' αἰῶνος, καὶ εἶναι ἐν αὐτῷ παρεφθαρμένον καὶ πολλὰ ἔχει χάσματα ἐκ παραλείψεως στίχων καὶ συγχωνεύσεως εἰς ἓν δύο ἢ τριῶν ἄσμάτων. Ἐχει δὲ τὸ κείμενον τοῦτο μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς δημώδους ἑλληνικῆς ποιήσεως, διότι ἀποτελεῖται ἐξ ἄσματιν φερομένων μέχρι τοῦ νῦν διὰ στόματος εἰς πολυαρίθμους παραλλαγὰς καὶ διότι τὸ ἐν τούτων, τὸ *χελιδόνισμα*, εἶναι πολύτιμον ἐκ παραδόσεως περίλειμμα ἀρχαιοτάτων ἐθίμων καὶ ἄσμάτων. Ἀλλὰ μὴ ἔχοντες πρόχειρα τὰ ἔργα τοῦ Fabre καὶ τοῦ Tommasini³⁴ καὶ ἐπειδὴ κατ' ἀνάγκην θὰ ἐπεξετείνετο εἰς μῆκος ὁ λόγος ἐκ τῆς συνεξετάσεως τῶν σημερινῶν εἰς πολλὰς δεκάδας ἀνερχομένων παραλλαγῶν, ὧν αἱ τοῦ χελιδονίσματος μάλιστα εἶναι ἀξίαι λεπτομερεστέρας μελέτης, περιοριζόμεθα νῦν εἰς τινὰς μόνον παρατηρήσεις.

ὀνομασί, ἀλλὰ διὰ τοῦ χαριεντισμοῦ *χαρῶ σε*, ἵνα ἀποδείξῃ τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην του, καὶ ὅταν ζητεῖ παρ' αὐτῆς πρᾶγμά τι, πάλιν διὰ τοῦ αὐτοῦ χαριεντισμοῦ ζητεῖ τοῦτο, ὅλον *χαρῶ σε, φέρε μου ἓνα λαμπρόν*. (Ὁ ἐν K/πόλει Σύλλ., τ. H', σ. 495).

34. Ὡς βάσιν πάσης περαιτέρω μελέτης τοῦ ἄσματος ὁ K r u m b a c h e r (Byz. Zts. XI, σ. 588) ἐθεώρει ἀπαραίτητον τὴν χρῆσιν τελείων πανομοιότητων τῶν χειρογράφων, διότι εἰς τὰς ἐκδόσεις ὑπάρχουσι πολλὰ τὰμφίβολα.

Τὰ χειρόγραφα παρέχουσιν ἀτελές καὶ κολοβὸν κείμενον χελιδονίσματος ἢ ῥοδῆς εἰς τὸ ἔαρ, ἐν συμφυρμῷ μετ' ἀποσπασμάτων ἄλλων ᾠσμάτων συγγενῶν, ὧν τινὰ καὶ εἰς τὰς σημερινὰς παραλλαγὰς τῶν χελιδονισμάτων συγχωνεύονται μετὰ τοῦ κυρίου ᾠσματος, ἐν δέ, τὸ ἀλφαβητάριον, οὐδεμίαν συνάφειαν ἔχον πρὸς τὸ χελιδόνισμα, παρ' ἡμῖν ἐνίοτε συνάπτεται μόνον πρὸς τοὺς θρήνους τῆς μεγάλης ἐβδομάδος. Ἀτελῆ ἀποσπάσματα τῶν διαφόρων τούτων ᾠσμάτων, χαλαρῶς συνδεόμενα πρὸς ἄλληλα καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκατάληπτα, ἐφ' ὅσον δὲν συμπληροῦνται καὶ ἐπεξηγοῦνται ὑπὸ σημερινῶν δημῶδων παραλλαγῶν, παρέχουσιν εἰς τὸ κείμενον ἔμφασιν παντελοῦς ἀσυναρτησίας. Εἶναι δὲ τᾶσματα ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται τοῦτο: α') εὐχετικά, οἷα τὰ συν-απτόμενα εἰς τὰ σημερινὰ ᾠσματα τῶν καλάνδων καὶ τᾶλλα ἑορταστικά (στ. 1-14. 37-42. 59-62). β') Πολυχρονισμοὶ (77-82 ἢ 87). γ') Ἀλφαβητάρια (21-29) [Α-Δ] (65-74) [Α-Ι]. δ') Χελιδόνισμα (22. 32-36. 43-52). ε') Χαιρετισμοὶ εἰς τὸ ἔαρ (55. 88-90) καὶ ς') Ἐπφδαὶ πρὸς διώξιν τοῦ χειμῶνος ἢ τοῦ ἐκπροσωποῦντος αὐτὸν Φεβρουάριον (15-20. 53-54).

Κοινὸς χαρακτήρ πάντων τῶν ᾠσμάτων τούτων εἶναι τὸ τροχαϊκὸν μέτρον αὐτῶν, ὅπερ διετήρησαν καὶ πᾶσαι αἱ σημεριναὶ παραλλαγαὶ τῶν χελιδονισμάτων, ἐν μέρει δὲ καὶ τινὰ τῶν ὁμοίων ἀλφαβηταρίων. Τάσις τις πρὸς μετατροπὴν τῶν βραχέων τροχαϊκῶν στίχων εἰς πολιτικούς ἐξεδηλώθη μὲν ἐνωρίς, ἀλλὰ δὲν κατίσχυσεν. Εἰς ἐν τῶν ἀλφαβηταρίων ἐν τῷ βιενναίῳ κώδικι τοῦ 15^{ου} αἰῶνος (θεολ. ἑλλην. 244 σ. 103) παρατήρησεν ἤδη ὁ Krumboltz (Byz. Lit.² 257) ὅτι ὁ πρῶτος στίχος, πολιτικὸς δεκαπεντασύλλαβος, δυσσαρμοστεῖ πρὸς τοὺς ἐπομένους βραχεῖς στίχους. Ὁ στίχος ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἀρχὴ τοῦ κόσμου γέγονεν ὁ κτίστης τῶν πάντων.

Ὅμοίως καὶ εἰς δημῶδες ἀλφάβητον, προστεθειμένον εἰς τὸ τέλος κορινθιακοῦ θρήνου τῆς μεγάλης Παρασκευῆς οἱ δύο πρῶτοι στίχοι (44-45) εἶναι πολιτικοί, οἱ δὲ λοιποὶ (46-62) δίμετροι τροχαϊκοὶ καταληκτικοί, ὥς καὶ οἱ τῶν δύο ἀλφαβηταρίων τοῦ προκειμένου χελιδονίσματος.

*Ἄλφα εἶναι ὁ οὐρανὸς καὶ βῆτα βασιλεύει,
γάμμα γεννιέται ὁ Χριστὸς καὶ δέλτα δι' ἀγγέλου³⁵.*

Ἐκ δὲ τῶν πολλῶν παραλλαγῶν τοῦ χελιδονίσματος μία μόνον ἔχει τὸν πρῶτον στίχον πολιτικόν, ἐνῶ οἱ λοιποὶ εἶναι δίμετροι τροχαϊκοὶ καταληκτικοί:

*Χελιδονάκι μου γοργό, γοργό μου χελιδόνι,
ποῦ ρθες ἀπ' τὴν ἔρημο,*

35. Λελέκου, Δημοτικὴ ἀνθολογία, Ἀθ. 1868, σ. 15. (Τὸ πρῶτον κῶλον εἶναι προδήλως ἐσφαλμένον, ὅχι μόνον διὰ τὰς δύο χασμωδίας, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν ἔχει κᾶν λέξιν ἀπὸ τοῦ Α ἀρχομένην). Εἰς ἀλφαβητάρια τῶν κωδ. τοῦ Καμβραὶ καὶ τοῦ Βαλλικελιανοῦ παρεκκλίνουσι μικρὸν τοῦ μετρικοῦ τούτου σχήματος οἱ στ. 65.67.70.72.

τί καλά μας ἤφερες;³⁶

Πρόδηλον δ' ὅτι ὁ στίχος οὗτος μετεβλήθη διὰ παλλιλογίας, καὶ ὅτι ὁ ἀδιάφθορος εἶναι:

Χελιδόνι μου γοργό,
ποῦ ρθες ἀπ' τὴν ἔρημο κτλ.

ὡς ἔχει ἐν παραλλαγῇ τοῦ αὐτοῦ τόπου³⁷.

Ἄλλο κοινὸν γνῶρισμα τοῦ χελιδονίσματος τῶν δύο κωδίκων καὶ τῶν σημερινῶν παραλλαγῶν εἶναι ὅτι ἀδόμενα ὑπὸ παιδίων, ἀναφέρουσι τὰ πλεῖστα τὸ σχολεῖον καὶ τὰ μαθήματα αὐτῶν καὶ παραγγελίας τοῦ διδασκάλου τῶν, τὰς ὁποίας ὑποχρεοῦνται νὰ ἐκτελέσωσιν. Εἰς πολλάς γίνεται χρῆσις τῶν αὐτῶν λέξεων, τὰς ὁποίας ἀνευρίσκομεν καὶ εἰς τὰς παλαιὰς ἐκεῖνας παραλλαγὰς τῶν χειρογράφων. Ἀναφερομέν τινα παραδείγματα: πέντε πέντε, | ἄλλα πέντε, | δεκαπέντε (στ. 34-36). Ὁ Maas παρετήρησε τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ παρὰ Passow, ἀρ. 309: δός μ' ἐμένα πέντ' αὐγὰ | καὶ ἄλλα πέντε κόκκινα· φέρονται δ' ὁμοία καὶ εἰς ἄλλας παραλλαγὰς³⁸: μὴ μὲ δείρης | εἰς τὰς χεῖρας | καὶ στὸ τρῆμα (στ. 32-33). Πρβλ. Passow, ἀρ. 309: ἂν ἀργήσω δέρνει μας | πάλι μεταδέρνει μας κλπ³⁹. στὸ σχολεῖον τρέχοντες | γράμματα μανθάνοντες (στ. 45). Πρβλ. Λευκίου, Ἀνατροπὴ, σ. 26: ποῖον δρόμον δείξετε | τῶν γραμμάτων τῶν καλῶν. Παρνασσ., τ. Γ', σ. 957. Γουσίου, Ἡ κατὰ τὸ Πάγγαιον χώρα, σ. 43: πόσον δρόμον ἔκαμες | κ' ἐμάθης τὰ γράμματα, | γράμματα βασιλικά (Δοξάτου καὶ Λακκοβικίων). Πανδῶρ., τ. Κ', σ. 112: τῶν γραμμάτων οἱ σοφές, | τῶν σχολίτων οἱ χαρές (Μάνης). — Περὶ τῆς ἐαί λέξει δ' ὁμοιότητος τῶν παραλλαγῶν προκειμένου, ἃς σημειωθῶσι καὶ οἱ περὶ τῆς χελιδόνος στίχοι: διὰ ὕδωρ καὶ πηλοῦ | πύργον οἰκοδόμησα (στ. 28, 29). Πρβλ. Γουσίου, ἐνθ' ἀν.: θάλασσα μᾶς πέρασε, | πύργον μᾶς θεμέλιωσε (ἡ χελιδόνα). Βλ. καὶ Βυζαντινὰ χρονικά Πετρουπ., τ. Γ', σ. 205. Παρὰ δὲ τῷ Passow, ἀρ. 305 ἡ αὐτὴ ἔννοια: θάλασσαν ἐπέρασε, | τὴ φωλιά θεμέλιωσε, ὅπερ μᾶς δεικνύει πῶς ἐνεκα τῆς μεταβολῆς μιᾶς λέξεως θὰ ἦτο δύσκολον νὰ διαγνωσθῇ ἡ στενὴ συνάφεια δύο παραλλαγῶν, ἂν δὲν ἦσαν γνωσταὶ αἱ βεβαιοῦσαι ταύτην ἄλλαι παραλλαγαί.

Ὁ χαιρετισμὸς τοῦ ἔαρος, δν αὐτοτελῇ καὶ εἰς ἴδιον ᾄσμα διατυπωμένον ἔψαλλον οἱ κράκται καὶ ὁ λαὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸ τοῦ βασιλέως

Τδε τὸ ἔαρ τὸ γλυκύ, πάλιν ἐπανατέλλει,
φέρον ὑγείαν καὶ χαρὰν καὶ τὴν εὐημερίαν, κτλ.

36. Χασιώτου, Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἠπειρον δημ. ᾄσμ., σ. 191, 2. Passow, ἀρ. 306 (ὅστις διορθώνει τὸν παρὰ Tommaseo στίχον). Ὁ στίχος προῆλθεν ἐκ τοῦ ἄλλου ᾄσματος παρὰ Passow 308, ὅπερ δὲν εἶναι χελιδονίσμα, ἂν καὶ οὕτω τὸ ἐπιγράφει ὁ ἐκδότης.

37. Ἀραβαντινοῦ, ᾄσμ. δημ., σ. 261, ἀρ. 442 (ἐνταῦθα ὁ ταρατῶν τὸ μέτρον ἐσφαλμένος τύπος χελιδονάκι). Πρβλ. καὶ τὸ κερκυραϊκὸν παρὰ Passow, ἀρ. 306.

38. Παρνασσός, τ. Γ', σ. 957 (Δοξάτου Μακεδονίας). Γουσίου, Ἡ κατὰ τὸ Πάγγαιον χώρα, σ. 43 (Λακκοβικίων). Βυζαντ. Χρονικά Γ' 205. Πρβ. Passow, ἀρ. 307.

39. Βλ. καὶ Ἀναγνώστου, Λεσβιακά, σ. 212. Δ. Ἀγγελίδου, Φιλολογικά, Ἀθ. 1897 (Ναυπάκτου) κτ ἂν ἀργήσω δεῖρε με | πάλε μεταδεῖρε με. Λευκίου, Ἀνατροπὴ, σ. 26. Πανδῶρ. ΙΑ', σ. 450 (Στενιμάχου).

ὁ χαιρετισμὸς οὗτος συνάπτεται πρὸς τὸ μεσαιωνικὸν χελιδόνισμα· εἰς δὲ τὰς πλείστας τῶν σημερινῶν παραλλαγῶν τούτου πολλαχῶς ἐκδηλοῦνται ἡ χαρὰ ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ τοῦ ἔαρος καὶ τῇ ζωογονήσει τῆς φύσεως⁴⁰.

Αἱ δὲ παρεμβαλλόμεναι εἰς τὸ μεσαιωνικὸν χελιδόνισμα ἐπφδαὶ πρὸς δίωξιν τοῦ χειμῶνος⁴¹ ὑποδεικνύουν ὅτι ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ ἄσματος δὲν ἦτο ὁ ἐορτασμὸς τῆς ἐπανόδου τῶν χελιδόνων, ἀλλ' ἡ ἀποτροπὴ τῶν κακῶν τοῦ χειμῶνος, ὅτι ἄρα καὶ τὸ ἔθιμον καὶ τὸ ἄσμα ἀνήκουσιν εἰς τὰς πολυπληθεῖς μαγικὰς τελετάς, τὰς εἰς τακτοὺς καιροὺς γινομένας πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἀγαθῶν καὶ προφύλαξιν ἀπὸ τῶν κακῶν, αἵτινες τοσοῦτο συνήθεις εἶναι εἰς διαφόρους λαοὺς, καὶ δὴ καὶ παρὰ τῷ ἀρχαίῳ καὶ τῷ σημερινῷ ἑλληνικῷ λαῷ. Εἰς τινὰς τῶν σημερινῶν παραλλαγῶν ὁ Φεβρουάρης χαρακτηρίζεται φοβερός, βροχερός, λασπερός⁴², πολλαὶ δὲ περιέχουσιν ἐπφδάς κατὰ τῶν ἐντόμων καὶ ἄλλων φθοροποιῶν ζώων καὶ ἐπικλήσεις ἀγαθῶν, τῶν ὁποίων ὁ τύπος *ὄξω-μέσα, ὑγεία καὶ χαρὰ ἢ ἥλιος καὶ χαρὰ* κττ.⁴³ εἶναι αὐτὸς ὁ ἀρχαῖος *ἔξω βούλιμον, ἔσω δὲ πλοῦτον καὶ ὑγίειαν*.

Ἐν τέλει πρὸς συμπλήρωσιν τῆς συλλογῆς τοῦ Maas προσθέτομεν ἓν ἄσματιον παραλειφθὲν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τὰς ἀδομένας ἐπιβοήσεις ἢ τᾶσμάτια, τὰναφερόμενα εἰς τὸν δημόσιον βίαν τῶν Βυζαντινῶν καὶ ἀτελῶς ἐν περιφράσει ἢ ἐν περιλήψει διασωθέντα ὑπὸ συγγραφεῖον.

Τὸ παραλειφθὲν ἄσματιον εἶναι τὸ συντεθὲν ὑπὸ τοῦ λαοῦ μετὰ τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν θρόνον Μιχαὴλ τοῦ Στρατιωτικοῦ (Σεπτ. 1056) πρὸς χλευασμὸν τοῦ στασιάσαντος ἐξαδέλφου τοῦ προκατόχου βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, ὀνόματι Θεοδοσίῳ. Βλ. Ζωνάρων, ΙΗ' 1, 14 (τ. ΙΙΙ, σ. 655 Bonn). «Εἰς τοῦτο δὲ τέλους τοῦ ἐπιχειρήματος αὐτῷ καταστήσαντος, ὁ δημῶδης ὄχλος ἐπιγγελῶντες αὐτῷ ῥήματά τινα συνθέντες ἐπῆδον αὐτῷ· τὰ δ' ἦσαν:

*Ὁ μωρὸς ὁ Μονομάχος,
εἴ τι ἐφρόνει ἐποίησε.*

Ὁ πρῶτος στίχος εἶναι δίμετρος τροχαϊκός, ὁ δ' ἕτερος δίμετρος τροχαϊκὸς καταληκτικός.

40. Ἀραβαντινοῦ, σ. 261, ἀριθ. 442 (Ἡλείου). Πανδῶρ. ΙΑ' 450 (Στενιμάχου), 451 (αὐτόθεν), Κ' 112 (Μάνης). Θρακικὴ Ἐπετηρίς 1896, σ. 167 (Μετρῶν Θράκης). Παρνασσός Γ' 957 (Δοξάτου Μακεδονίας). Γουσίῳ, σ. 43 (Λακκοβικίων). Passow 305. Βυζαντ. Χρονικά Γ', σ. 205.

41. Στ. 53: *ἔξω Φεβρουάρης*, στ. 15: *φύγε, φύγε, Φεβρουάρης* (γρ. Φεβρουάρη, οἱ κώδ. february) κτλ. καὶ στ. 17.

42. Βρετοῦ, Ἑθν. ἡμερολ. 1868, σ. 109 (Θεσσαλίας). Βυζαντ. Χρον. Γ' 205. Passow, ἀρ. 305, 5-6. 21-22· ἀρ. 307.

43. Βρετοῦ, αὐτ. Πανδῶρ. ΙΑ' 451 (Στενιμάχου). Χασιώτ., σ. 191 (Ἡλείου). Ἀναγνώστου, Λεσβικά, σ. 212. 213. Λευκίου, Ἀνατροπή, σ. 28. Θρακικὴ Ἐπετηρίς, σ. 168. Σταματιάδου, Σαμιακά, τ. Ε', σ. 380, 1. Βυζαντ. Χρον. Γ', 205. Passow, ἀρ. 307.309. Ἑστία, Δελτίον 1883, ἀρ. 336, σ. 2. Παρνασσός Γ' 957. Γουσίῳ, σ. 43.

Περίληψεις δ' ἄσματιών εὐρομεν εἰς βυζαντινοὺς συγγραφεῖς τὰς ἐπομένας.

1. Τῷ 558. «Ἐπειδὴ γὰρ ἅπας ὁ δῆμος, τοῦ ἔργου σφίσιν ἀπηγγελμένου, ἡδὸν τε αὐτὸν (Βελισσάριον) καὶ ἀνύμνουν κατὰ ξυλλόγους, ὥς ὑπ' ἐκείνου περιφανέστατα σεσωσμένοι». (Ἀγαθίας Ε', 20, σ. 322 Bonn).

2. Τῷ 581, ἐπὶ τῇ διαδοθείσῃ φήμῃ, ὅτι ὁ χαγᾶνος τῶν Ἀβάρων πολιορκῶν τὴν Ἀδριανούπολιν ἠχμαλώτισε τοὺς στρατηγοὺς Κάστον καὶ Ἀνσιμούθ. «Ἐλοιδορεῖτο δ' ὁ αὐτοκράτωρ (Τιβέριος) εἰς τὸ φανερώτατον ἀπὸ τινῶν τῶν τοῦ πλήθους ἀσυνέτων καὶ στωμύλων ἀνδρῶν, ὧν τὰ τῆς γνώμης ἀζηλῶτα· καὶ βλασφήμους ᾧδ' αὐτοῦ συντιθέντες διέσυρον κωμωδοῦντες ἐμμελῶς τὸ ἀπαίσιον, οὐ τύχῃ ἀλλ' ἀνοία τὸ δυσχερὲς περιάπτοντες». (Θεοφύλακτ. Σιμοκάττ. Α', 17,5, σ. 103 Bonn).

3. 602-610. «Φωκᾶς... οὗ δὴ ἄρξαντος ἐπὶ τοιοῦτο κακώσεως Χριστιανοῖς ἤλασε τὰ πράγματα ὥς παρὰ πολλοῖς ἄδεσθαι, ὅτι Πέρσαι μὲν τὴν Ρωμαίων ἀρχὴν ἐκτὸς κατεπήμαινον, Φωκᾶς δὲ ἐνδον χεῖρω τούτων ἐπραττε». (Νικηφόρου Κ/πόλεως, Ἱστορία, σ. 3 Bonn).

4. 1091. Ἐπὶ τῇ πανωλεθρίᾳ τῶν Πατρίνακων κατὰ τὴν μάχην τῆς 29 Ἀπριλίου, ὅτε «ὄλον ἔθνος μυριάδων κατὰ μίαν καὶ μόνην ἡφανίσθη ἡμέραν». «Ἐνθεν τοι καὶ παρῳδίων τι οἱ Βυζάντιοι ἐπῆδον φάσκοντες: Διὰ μίαν ἡμέραν οἱ Σκύθαι τὸν Μάιον οὐκ εἶδον». (Ἀνν. Κομν. Η' 5, Π 15, 27 Reiffersch. [δ. γ. διὰ μίαν ἡμέραν τὸ Μάιον, οἱ Σκύθαι τὸν Μάιον]).

5. 1104. Κατὰ τὴν διαπόμπειν τοῦ Ἀνεμᾶ καὶ τῶν ἄλλων συνωμοτῶν. «Ραβδούχοι ἔμπροσθεν τούτων ἐπαλλόμενοι καὶ ἄσματιόν τι γελοῖον καὶ κατάλληλον τῇ πομπῇ προσάδοντες ἀνεβῶν, λέξει μὲν ἰδιώτιδι διηρμωσμένον, νοῦν δὲ ἔχον τοιοῦτον. Ἐβούλετο γὰρ τὸ ἄσμα πάνδημον πᾶσι παρακελεύεσθαι τε καὶ ἰδεῖν τοὺς τετυραννηκότας τούτους κερασφόρους ἄνδρας, οἵτινες τὰ ξίφη κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἔθηξαν». (Ἀνν. Κομν. ΙΒ' 6, Π, σ. 161 Reifferscheid).

6. 1344. Ὁ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνὸς στρατοπεδεύων παρὰ τὴν μακεδονικὴν πολίχνην Κουμουτζηνοὺς ἔπεσε ν' ἀναπαυθῇ περὶ τὴν μεσημβρίαν ὑπὸ μέγα δένδρον· ἰδὼν δὲ ὄνειρον, ἠγέρθη τεταραγμένος ἐκ τοῦ ὕπνου· «καὶ τις ἐκεῖ παρὼν ἄσμάτων δημιουργὸς λύραν τε ἡρμόσατο ἐξεπίτηδες καί, οἷον πείθειν ἅπαντας ἀνέχειν ἐπ' αὐτοῦ, ἄσμα ἀνεκρούσατο. Καὶ ἦν τὰ τοῦ ἄσματος: Ἄνδρες (φησὶν) οἱ τῷδε τῷ δένδρῳ καὶ τῇδε τῇ σκιᾷ προσεοικότες ἀτεχνῶς παρόσον νῦν μὲν ὥρας μετέχοντες φαίνεσθε, ὅσον δ' οὐπω ἀωρίας ἐπιδραμούσης οἰχήσεσθε πρὸς μαρασμόν τε καὶ φθοράν, δεῦρο δὲ χαίρωμεν, καὶ ἐντροφώμεν τῇ νεότητι, πρὶν τὸν θάνατον αὐτῆς κατοχρήσασθαι». (Νικηφ. Γρηγορ. ΙΔ' 4,6, σ. 705-706 Bonn. Πρβλ. Ἰωάνν. Καντακουζην. Γ' 70, τ. II, σ. 429 Bonn). Ἦτο δὲ τοῦτο προοίωνισμα τῆς ἐπικειμένης αἰφνιδίας ἐπιθέσεως τοῦ Μομιτζίλου καὶ τῆς ἥττης τοῦ Καντακουζηνοῦ.

Τὸ ἐν παραφράσει ὑπὸ τοῦ Γρηγορά ἀναφερόμενον ἄσματιον φαίνεται ὡς τις παραλλαγή τοῦ ὀρχηστικοῦ ἄσματος, τὸ ὁποῖον ἀπεστρογγυλισμένον μὲν καὶ διωρθωμένον ἐξέδωκεν ὁ Σπ. Ζαμπέλιος, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον εἶναι γνήσιον

δημοτικόν, διότι τὰ πλείστα μέρη αὐτοῦ συνελέχθησαν καὶ ἐδημοσιεύθησαν εἰς διαφόρους συλλογὰς⁴⁴.

44. Σπ. Ζαμπελίου, Πόθεν ἡ κοινὴ λέξις τραγουδῶ, Ἀθ. 1859, σ. 48.49. Λελέκου, Δημοτ. Ἀνθολ., σ. 132.136.138. Ἐπιδόρπιον, σ. 158.165. Ἀραβαντινοῦ, σ. 369. Ξενοφάνης, 1896, τ. Γ', σ. 478 (Κρώμνης). Σπ. Π. Λάμπρου, Κατάλογος βιβλ. Ἀγ. Ὁρους, τ. Α', σ. 404 (χφ. 1Θ' αἰ. μονῆς Διονυσίου).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ